

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

LAURA GERVYTĖ

Teisės fakulteto

Magistrantūros neakivaizdinių studijų

Verslo teisės specializacijos

VRTmn8-02 grupės studentė

**VIENAŠALIS SANDORIS KAIP PRIEVOLINIŲ SANTYKIŲ
ATSIRADIMO PRIELAIDA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Doc. dr. Egidijus Baranauskas

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VIENAŠALIO SANDORIO PRIGIMTIS	7
1.1. Vienašalio sandorio samprata, sąvoka ir reikšmė.....	7
1.2. Vienašalio sandorio elementai.....	11
1.3. Vienašalio sandorio vieta teisinių santykių kūrimo procesuose.....	18
2. PRIEVOLINIŲ SANTYKIŲ KILIMO SĄLYGOS PAGAL VIENAŠALĮ SANDORĮ.....	22
2.1. Vienašalio sandorio prigimties sąlygoti ypatumai sukeltant prievolinius santykius.....	22
2.2. Prievolinių santykių kilimas, kai vienašalis sandoris skirtas jį sudarančiam asmeniui.....	24
2.3. Prievolinių santykių kilimas, kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui.....	28
2.4. Įstatyme numatytas teisinių padarinių kilimas pagal vienašalį sandorį.....	34
2.5. Įstatyme numatytas privalomas vienašalio sandorio sudarymas	36
3. VIENAŠALIO SANDORIO ĮTAKOS APIMTIS IR JO ATSISAKYMAS.....	38
3.1. Skirtinga vienašalio sandorio įtakos apimtis jo šalims ir tretiesiems asmenims	38
3.2. Teisės atsisakyti vienašalio sandorio ribojimas.....	40
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	45
LITERATŪROS SĄRAŠAS	48
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54

IVADAS

Temos aktualumas. Gyvename laisvosios rinkos sąlygomis. Nors, atrodo, dar visai neseniai Lietuvoje egzistavo socialistinės ekonomikos modelis. Maždaug 1945 m. – 1990 m. vyravo administracinis planavimas, kai buvo sudaromi valstybiniai planai, nurodoma, ką ir kiek reikia gaminti, kam produkciją realizuoti, teikti paslaugas ir kita. Tokie planai ūkio subjektams turėjo privalomąją galią ir jų vykdymas buvo užtikrinamas įvairiomis administracinėmis priemonėmis¹. Dabar gi, sunku būtų įsivaizduoti valstybės gyvenimą paremtą tokiu modeliu. Esame itin spartaus ekonomikos vystymosi ir jos pasaulinės integracijos stebėtojai ir dalyviai.

„Laisvos rinkos ekonomikos valstybėse civilinė teisė privalo taip reglamentuoti turtinius santykius, kad rinkos dalyviai, naudodamiesi civilinių įstatymų teikiamomis galimybėmis, galėtų sudaryti patikimus verslo plėtros planus“². Nuo laisvos rinkos ekonomikos yra neatsiejama prievolių teisė ir jos reglamentavimas. Ekonominės apyvartos pagrindinis teisinis įrankis yra civilinė apyvarta. Pasak prof. habil. dr. V. Mikelėno, plečiantis civilinei apyvartai prievolė tapo ekonominio bendradarbiavimo forma. Ji įgyja ekonominę prasmę ir yra teisinė kapitalo apyvartos forma³. „Civilinė apyvarta – tai atlyginamas ar neatlyginamas turto perėjimas iš vieno teisės subjekto kitam civilinių sandorių pagrindu.“⁴ Taigi, sandoriai, kurių pagrindu kyla įvairūs prievoliniai santykiai, civilinėje apyvartoje yra labai svarbus institutas. Teisinėje literatūroje jie apibūdinami, „kaip asmenų dalyvavimo civilinėje apyvartoje, forma, kartu ir aktyviausia bei veiksmingiausia jų saviraiškos priemonė“⁵. Reikėtų pritarti daugelio autorių nuomonei, kad šiandien sandoriais yra pagrįstas šalies ekonominis, socialinis ir politinis gyvenimas. Tai būtų pirmas teiginys, pagrindžiantis pasirinktos temos aktualumą.

2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau LR CK) sandoriai apibrėžiami kaip asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas. Yra aiškiai išvardintos sandorių rūšys: vienašaliai, dvišaliai ir daugiašaliai. Civilinėje teisėje visi dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai yra laikomi sutartimis. Sutartys yra dažniausiai naudojamos ekonominėje – civilinėje apyvartoje. Jos pakankamai detalai reglamentuotos ir aptartos. Teisės doktrinoje gausu mokslinių straipsnių ir tyrimų sutarčių teisės klausimais. Vienašaliai sandoriai yra lygiai tokia pati civilinės, o kartu ir ekonominės apyvartos dalis. Jų pagrindu taip pat kyla daugybė prievolių santykių. Tačiau yra

¹ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 28, 29.

² Ten pat. P. 29.

³ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 36.

⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 28.

⁵ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 317.

susiklosčiusi situacija, kad ši sritis mažai nagrinėta Lietuvos mokslininkų. Doc. dr. A. Dziegoraitis straipsnyje „Vienašalių sandorių tarybinėje civilinėje teisėje klausimu“ dėsto, kad vienašalių sandorių problema – tarsi „balta dėmė“ civilinės teisės moksle⁶.

Visos paminėtos aplinkybės paskatino šio magistro baigiamojo darbo autorę giliau panagrinėti vienašalį sandorį kaip prievolinių santykių atsiradimo prielaidą.

Mokslinė problema – nepakankamas dėmesys vienašalio sandorio institutui. Sisteminio požiūrio į vienašalį sandorį nebuvimas sukelia reglamentavimo ir praktinio taikymo klaidas.

Problemos ištyrimo lygis ir darbo naujumas. Taikliai yra pastebėjusi doc. dr. A. Dambrauskaitė, kad Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje vienašalių sandorių tema nebuvo išsamiai nagrinėta. Sandorių klausimams skirtuose tyrimuose dažniausia tik probėgom užsimenama apie atskiras vienašalių sandorių rūšis, atskirus jų reglamentavimo atvejus⁷. Mūsų duomenimis nėra atlikto tyrimo, kuris visapusiškai ir sistemingai analizuotų vienašalio sandorio institutą, o tuo labiau vienašalį sandorį kaip prievolinių santykių atsiradimo prielaidą. Kiek plačiau vienašaliai sandoriai aptarti A. Dambrauskaitės straipsnyje „Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės“. Į šiuos sandorius žvelgiama iš paveldėjimo teisės perspektyvų. Autorė gana išsamiai nagrinėja tokius svarbius vienašalius sandorius, kaip palikimo priėmimas ir palikimo atsisakymas. Didelės praktinės reikšmės yra 1978 m. paskelbtas A. Dziegoraičio straipsnis „Vienašalių sandorių tarybinėje teisėje klausimu“, kuriame šie sandoriai analizuojami kaip atskira kategorija. Nagrinėjamos temos kontekste aktualus yra V. Mikelėno darbas apie sandorių negaliojimo instituto taikymą teismų praktikoje, publikuotas leidinyje „Justitia“. Jame galima rasti išsamiai atskleistą sandorio sąvoką ir teismų praktikoje kylančias problemas, kai sprendžiamos su vienašaliais sandoriais susijusios bylos. Autorius pastebi, kad daroma klaidų kvalifikuojant teisinį faktą kaip vienašalį sandorį. Mūsų nagrinėjama tema kai kuriais klausimais savo mintis yra išdėstę žymūs civilinės teisės specialistai – prof. dr. S. Vėlyvis ir doc. dr. D. Vasarienė. Galima paminėti leidinyje „Teisės problemos“ M. Jarulaičio publikuotą straipsnį „Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje“. Kadangi vienašalio sandorio tyrimų Lietuvoje nėra daug, būtina panagrinėti užsienio valstybių darbus šioje srityje. Galima išskirti tokius autorius: C. Elliot, F. Quinn, P. Richards ir kt. Naudingų įžvalgų galima rasti anglų profesoriaus G. Samuel knygoje „Sourcebook on obligations & legal remedies“.

Anksčiau paminėtuose tyrimuose analizuojamos atskiros vienašalių sandorių rūšys arba

⁶ Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978, Т. 14. П. 53.

⁷ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 73.

leidiniuose, skirtuose bendriesiems civilinės teisės klausimams, vienašalių sandorių samprata yra tiesiog trumpai aptariama. Taigi, trūksta gilesnės šio instituto mokslinės analizės⁸. Šiame magistro baigiamajame darbe stengiamasi kompleksiskai atskleisti vieną iš prievolinių santykių atsiradimo prielaidų – vienašalį sandorį. Siekiama sistemiškai aptarti prievolinių santykių atsiradimo sąlygas iš tokių sandorių.

Teorinė šio magistro baigiamojo darbo **reikšmė** atsiskleidžia per gilią ir nuoseklia Lietuvos Respublikos įstatymų, mokslinės literatūros bei teismų praktikos analizę. Darbe bandoma aptarti įvairius nagrinėjamos problemos aspektus, pateikti sisteminį požiūrį į vienašalius sandorius. Pažymėtina ir **praktinė** šio darbo **reikšmė**, kadangi pateikiama teismų praktikos analizė vienašalių sandorių ir iš jų kylančių prievolinių santykių klausimais. Be to, tinkamas prievolės pagrindų supratimas sąlygoja teisingą teisės normų taikymą, o tai teisininkui turi didelę praktinę reikšmę⁹.

Šiame magistro baigiamajame darbe siekiama patvirtinti arba paneigti tokias **hipotezes**:

1. Vienašalis sandoris yra savarankiška ir lygiavertė kitiems pagrindams prievolinių santykių kilimo prielaida.
2. Vienašaliai sandoriai įstatymuose reglamentuojami ir Lietuvos teismuose susijusios bylos sprendžiamos nuosekliai ir teisingai.

Apibendrinant galime nurodyti, jog šio magistro baigiamojo darbo **objektas** yra vienašaliai sandoriai, kaip vienas iš prievolinių santykių atsiradimo pagrindų. **Darbo dalykas** – Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys vienašalių sandorių institutą, šių įstatymų aiškinimai ir interpretacijos, jų taikymo praktika Lietuvos teismuose bei kita mokslinė literatūra.

Darbo tikslas yra išanalizuoti vienašalio sandorio institutą kaip vieną iš prievolinių santykių kilimo pagrindų. Atskleisti kylančias problemas teoriniame lygmenyje bei praktikoje. Pateikti pasiūlymus dėl galimo įstatymų tobulinimo ir jų aiškinimo.

Užsibrėžtiems tikslams pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Atskleisti vienašalio sandorio sampratą ir ypatumus, kurie yra reikšmingi prievolinių santykių atsiradimui.
2. Pirmoje darbo dalyje apibendrinti vienašalio sandorio tema atliktus tyrimus ir išskirti pagrindinius bruožus.
3. Panagrinėti Lietuvos Respublikos teismų praktiką vienašalio sandorio klausimais ir išskirti pagrindinius bruožus.
4. Atskleisti galimas teises spragas bei reglamentavimo trūkumus.

⁸ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 73, 74.

⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 19.

Tikslui pasiekti darbe naudojami įvairūs **mokslinių tyrimų metodai**:

1. **Lyginamuoju metodu** naudojama siekiant atskleisti požiūrių į vienašalį sandorį įvairovę tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse. Pateikti skirtingų autorių nuomones apie vienašalius sandorius ir iš jų kylančius prievolinius santykius.
2. **Sisteminės analizės metodas** pasitelkiamas siekiant nustatyti vienašalių sandorių santykį su kitais prievolinių santykių kilimo pagrindais. Taip pat jis suteikia galimybę iširti bendrąsias ir specialiąsias teisės normas, reglamentuojančias vienašalius sandorius, jų veikimo ir taikymo įvairovę praktikoje.
3. **Dedukcijos ir indukcijos metodu** nagrinėjami bendrieji ir specialieji vienašalių sandorių atvejai ir iš jų kylančių prievolinių santykių ypatumai; analizuojant ir aptariant pavienius atvejus šia tema, daromos bendros išvados, o bendri teiginiai pritaikomi specifiniams vienašaliams sandoriams ir iš jų kylantiems prievoliniams santykiams.
4. Naudojantis **loginiu analitiniu metodu** nagrinėjamos keliamos problemos ir pateikiami galimi jų sprendimo būdai.
5. Vienas svarbiausių naudotų empirinių metodų – **teisinių dokumentų analizė**. Metodo svarba atsiskleidžia šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjant praktinius teisės normų taikymo aspektus Lietuvos Respublikos teismuose.
6. **Apibendrinimo metodas** atsiskleidžia per magistro baigiamajame darbe naudotos literatūros apibendrinimą, galutinių išvadų suformulavimą.

Tyrimo šaltiniai. Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įstatymai, teismų praktika, civilinės teisės mokslinė literatūra, periodiniai leidiniai.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Darbą sudaro trys skyriai. Pirmajame skyriuje nagrinėjama vienašalio sandorio samprata, pateikiama sąvoka ir apibūdinamas jo reikšmingumas civilinėje teisėje. Taip pat nagrinėjami vienašalio sandorio elementai: subjektai, valia, valios išraiška, turinys ir forma. Atskleidžiama, kad vienašalis sandoris gali būti pirminiu pagrindu, kuriančiu civilinius teisinius santykius, o kartais jis atlieka pagalbinį vaidmenį jau esamuose teisiniuose santykiuose. Antrajame skyriuje nuodugnai nagrinėjamos sąlygos, kurios turi būti išpildytos, kad iš vienašalio sandorio kiltų prievoliniai santykiai. Trečiajame skyriuje nagrinėjama vienašalio sandorio įtakos apimtis jo dalyviams ir sandorio atsisakymo problematika. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei pasiūlymai.

1. VIENAŠALIO SANDORIO PRIGIMTIS

1.1. Vienašalio sandorio samprata, sąvoka ir reikšmė

Sandoris yra dažniausias ir istoriškai seniausias civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas. „Taip yra todėl, kad civilinė teisė grindžiama asmens autonomija, o sandoris būtent yra vienas iš asmens autonomijos raiškos atvejų“¹⁰. Sandoriams reglamentuoti yra skiriama didžioji civilinės teisės normų dalis, kurių dauguma yra dispozityvios, leidžiančios pasireikšti asmenų autonomijai. „Tai asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas“¹¹. Tiek 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas (40 str. 1 d.), tiek 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (1.63 str. 1 d.) sandorius apibrėžia identiškai. Svarbu paminėti pagrindinius sandorių požymius, leidžiančius juos atskirti nuo kitų civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindų. Sandoriai - tai **juridiniai faktai**, su kurių buvimu teisė sieja teisinių santykių sukūrimą, pakeitimą ar panaikinimą. Tokiais juridiniais faktais asmuo siekia sukurti pakeisti arba panaikinti teisinį santykį. Tai **teisiniai veiksmai**, atliekami siekiant konkretaus teisinio rezultato. Asmuo specialiai atlieka teisinius veiksmus norėdamas pasiekti tam tikrą tikslą. Taip pat sandoriai yra **teisėti veiksmai**. Jie turi neprieštarauti imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Sandoriai turi būti sudaromi laikantis įstatymų ir jiems neprieštarauti. Dar vienas sandorių požymis - **sąmoningi veiksmai** ir aiškiai suvoktas teisinis siekis. Būtina, kad asmuo sandorį sudarytu laisva valia ir adekvačiai suprastų tokio savo veiksmo teisinius padarinius¹². LR CK 1.63 str. 2 dalyje pasakyta, kad sandoriai gali būti vienašaliai, dvišaliai ir daugiašaliai. Tokio skirstymo pagrindas yra šalių, išreiškiančių savo valią sandoryje, skaičius. Vienašalis sandoris turi visus anksčiau minėtus bruožus, o taip pat specifinius, tik jam būdingus. Aiškumo dėlei reikėtų pasakyti, kad visi dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai yra sutartys¹³. Tai reiškia, kad jiems būtinas šalių susitarimas – konsensusas. Dvišaliuose (daugiašaliuose) sandoriuose yra tarpusavyje suderintos šalių priešpriešinės valios. Mažiausiai dvi šalys turi priešpriešines teises ir pareigas. Kad būtų sudarytas toks sandoris priešpriešinė valia tarp šalių turi būti suderinta¹⁴. Vienašaliame sandoryje konsensuso negali būti, nes juo valią pareiškia tik viena šalis. Taigi, kiekviena sutartis yra sandoris, tačiau ne kiekvienas sandoris yra sutartis. Tikrai dvišaliai ir daugiašaliai susitarimai

¹⁰ Mikelėnas V. Sandorio negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 2.

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹² Baranauskas E., Karulaitytė – Kvainauskienė I., Kiršienė I. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 318, 319.

¹³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

¹⁴ Ten pat.

visada yra dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai¹⁵. Vienašalis sandoris niekada nebus sutartis, nes neišreiškiami priešpriešinė valia, nesutampa abiejų šalių valia¹⁶. LR CK 1.63 str. 3 d. lakoniškai apibrėžta, kad **vienašaliu sandoriu laikomas sandoris, kuriam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios**. V. Mikelėnas tokį sandorį apibūdina kaip pavienį vidinės valios išorinį pareiškimą. Tokiu atveju sandoris yra siauruoju požiūriu, kaip vieno asmens pavienis valios pareiškimas¹⁷. Sunku būtų nesutikti su tokia nuomone, kad vienašalis sandoris yra siauresnis, mažesnę šalių valios apimtį savyje turintis sandoris. Tai tarsi priešybė arba atsvara sandoriui plačiuoju požiūriu – sandoris kaip kelių valios pareiškimų sudėtis. Į šį požiūrį patenka likusios dvi sandorių rūšys - dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai¹⁸. Kita svarbi vienašalio sandorio savybė yra ta, jog tik sandorį sudarantis asmuo gali juo įsipareigoti. Autoriai C. Elliot ir F. Quinn knygoje „Contract Law“ teigia, kad „vienašalis sandoris atsiranda tada, kai tik viena šalis prisiima įsipareigojimą pagal sandorį. [...] Tik vienašalį sandorį sudaręs asmuo turi pareigą įvykdyti įsipareigojimą, jeigu kita šalis įvykdys sandorio sąlygas. Tačiau kita šalis nėra įpareigota įvykdyti sąlygas“¹⁹. Jau minėtoje knygoje pateikiamas labai paprastas pavyzdys, iliustruojantis tokią vienašalio sandorio sampratą: *parduodamo namo savininkas yra įsipareigojęs sumokėti pardavimo agentui tam tikrą procentą nuo sumos, už kurią bus parduotas namas, bet pardavimo agentas nėra įsipareigojęs tą namą būtinai parduoti ar net bandyti tai padaryti*. Šiuo atveju vienašalį sandorį sudarantis asmuo įsipareigoja mainais už kito veikimą; jis neprivalo nieko daryti tol, kol kitas asmuo nepradeda veikti pagal vienašalį sandorį. Taigi, namo savininkas pardavimo agentui neprivalo nieko mokėti tol, kol agentas namo nepardavė. Kai agentas namą parduos, jo savininkui atsiras pareiga sumokėti. Tokia pareiga gali ir neatsirasti, jeigu pardavimo agentas namo niekada neparduos. Reikėtų pažymėti, kad namo savininkas pagal tokį vienašalį sandorį neturi teisinių galimybių įpareigoti pardavimo agentą būtinai parduoti jo namą. Vienašalis sandoris savo esme yra gana universalus teisinis veiksmas. Praktikoje galima situacija, kai iš vienašalio sandorio teisiniai padariniai kyla ir kitiems asmenims. A. Dziegoraitis savo straipsnyje „Apie vienašalius sandorius tarybinėje civilinėje teisėje“ teigia, kad jiems vykdyti užtenka vienos pusės valios pareiškimo. Vienašalį sandorį vykdo tik viena, juridškai aktyvi šalis, kurios veiksmai sukelia tam tikras civilines – teises pasekmes. „Vykdamas vienašalius sandorius, V.S. Tolstojus teisingai pažymėjo, kad kaip taisyklė „...adresatams paliekamas pasyvus vaidmuo – sužinoti apie jų teisių ir pareigų nustatymą, pakeitimą bei

¹⁵ Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės // Juristas. 2005, Nr. 4. P.4.

¹⁶ Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 21.

¹⁷ Mikelėnas V. Sandorio negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 4.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 12.

nutraukimą²⁰. Šioje vietoje reikėtų patikslinti, kad „iš vienašalio sandorio pareigos kitiems asmenims gali atsirasti tik įstatymo nustatytais atvejais arba kitam asmeniui laisva valia prisiėmus tokias pareigas“²¹. Bet kuriuo atveju tai bus „valios išraiška, įvykdyta vieno civilinės teisės subjekto viena tiksline kryptimi“²². Kalbant apie vienašalį sandorį reikėtų pažymėti dar vieną svarbų momentą. Kartais asmuo, kuris siekia vienašaliu sandoriu sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas, turi apie tai informuoti kitą šalį. Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau teismas), „kad prievolė pasibaigtų įskaitymu, užtenka vienos prievolės šalies valios, apie kurią turi būti informuojama kita šalis. Tai reiškia, kad įskaitymo teisinės pasekmės atsiranda, t. y. prievolė pasibaigia, nepriklausomai nuo kitos prievolės šalies valios ir požiūrio į tokį kontrahento veiksmą, tik būtina, kad kitai prievolės šaliai kontrahentas praneštų apie šį teisinį veiksmą“²³. Reikėtų pažymėti, kad kita „šalis gali ginti savo interesus ginčydama įskaitymo pagrįstumą teisme“²⁴, tačiau tai nepaneigia vieno asmens valios pakankamumo sudaryti minėtą sandorį.

Vienašalio sandorio sampratą gali padėti atskleisti ir teisės aktuose bei teisinėje literatūroje pateikiami jo apibrėžimai:

„Vienašaliu laikomas sandoris, kuriam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios. Iš vienašalio sandorio atsiranda pareigos tik jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka“²⁵.

„Vienašaliu sandoriu laikomas sandoris, kuriam sudaryti pagal įstatymą, kitą teisės aktą ar šalių susitarimą būtina ir pakanka vienos šalies valios. Vienašalis sandoris teises pareigas sukuria jį sudariusiam asmeniui, o kitiems asmenims – kai tai numato įstatymas arba šalių susitarimas“²⁶.

„Vienašaliu laikomas toks sandoris, kuriam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios reiškimo. Šiuo atveju nėra kitos šalies priešpriešinės valios reiškimo ir įstatymo numatytoms teisinėms pasekmėms atsirasti pakanka vienos šalies valios“²⁷.

²⁰ Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978, Т.14. П. 54.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

²² Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978, Т. 14. П. 54.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. B. R. I. „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“, Nr. 3K-3-624/2006, kategorija 35.4; 40.2; 99.5.

²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003. P. 174.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²⁶ Гражданский кодекс Российской Федерации. Полный текст. Москва: Гном-пресс, 1997, С. 75-76.

²⁷ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 46.

„Vienašalis sandoris atsiranda, kai tik viena šalis prisiima įsipareigojimą pagal tokį sandorį“²⁸.

„Vienašalis sandoris yra sandoris, kuriame skolininkas negauna lygiaverčio įsipareigojimo mainais už savo įsipareigojimą. Tai vienpusis sandoris, pagal kurį asmuo įsipareigoja atlikti arba susilaikyti nuo veiksmų atlikimo mainais už kito asmens sąlygų įvykdymą, bet ne įsipareigojimą“²⁹.

Anglų teisės profesorius G. Samuel vienašalius sandorius vadina „*jeigu sandoriais*“. Skolininkas iš savo pusės įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaikyti, *jeigu* kreditorius atlieka tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaiko, bet kreditorius neįsipareigoja tų veiksmų atlikti arba nuo jų susilaikyti³⁰.

Pateikiant vienašalio sandorio apibrėžimus, pažymima vienos šalies svarba ir pakankamumas siekiant sukurti teisinę pasekmę. Reikėtų neužmiršti, kad vienašaliais sandoriais teisiniai santykiai nustatomi mažiausiai tarp dviejų asmenų³¹. Taigi, vienašaliam sandoriui sudaryti pakanka vienos šalies valios, tačiau juo teisiniai santykiai nustatomi mažiausiai tarp dviejų asmenų. Tie asmenys gali būti: sandorio dalyvis, kuris **sudaro vienašalį sandorį** ir asmuo arba asmenys, kuriems **sandoris adresuojamas**. Pavyzdžiui, savivaldybės administracija paskelbusi viešą konkursą tikisi, kad kiti asmenys jame dalyvaus. Šiuo atveju savivaldybės administracija sudaro vienašalį sandorį, t.y. paskelbia viešą konkursą, kuris yra adresuojamas kitiems asmenims. Adresatas nedalyvauja sudarant vienašalį sandorį ir neturi galimybės pareikšti savo valią. Tačiau netiesiogiai tokia galimybė jam yra suteikiama vėliau. LR CK 1.63 str. 4 d. yra pasakyta, kad iš vienašalio sandorio pareigos kitam asmeniui gali atsirasti tik įstatymų nustatytais atvejais arba kitam asmeniui laisva valia prisiėmus tokias pareigas. Į vienašalį sandorį galima įstoti arba jį ignoruoti, jeigu įstatymai nenumato kitaip.

Praktikoje vienašaliai sandoriai neabejotinai reikšmingi. „Jie nors ir nėra tokie reikšmingi savo skaičiumi, visgi užima deramą vietą civilinių teisinių santykių dinamikoje“³². Nuo senovės sandoriai, taigi ir vienašaliai, yra dažniausiai pasirenkama visuomeninių santykių reguliavimo forma. „Jau XII lentelių įstatyme, seniausiam Senovės Romos rašytiniame šaltinyje, testamentas buvo nurodytas kaip vienas iš paveldėjimo būdų“³³. Šiuolaikinėje paveldėjimo teisėje testamentas sudarymas, palikimo priėmimas ar atsisakymas yra esminiai sandoriai. „Per juos atsiskleidžia civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principas

²⁸ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 12.

²⁹ Steven H. Gifis. Law Dictionary. Fourth Edition. New York: Barron's Educational Series, 1996.

³⁰ Samuel G. Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000. P. 385.

³¹ Vitkevičius T., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Kaunas: Vija, 1997. P. 184.

³² Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978, Т. 14. П. 53.

³³ Papirtis V. L., Baranauskas E., Kiršienė J. Ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 157.

paveldėjimo teisėje³⁴. Civilinėje teisėje yra ir ne tokių senų vienašalių sandorių pavyzdžių, kurie formavosi vystantis pasaulio ekonomikai. „Pavyzdžiui, čekiai, vekseliai, prievolė pagal kontrokorentinės sąskaitos saldo turi labai didelę apyvartą. Jie plačiai naudojami laisvosios rinkos šalyse“³⁵.

„2000 m. liepos 18 d. įsigaliojusiame LR civiliniame kodekse atsirado naujas teisinis institutas atstovavimo santykiuose – prokūra“³⁶. Tai vienašalis sandoris taikomas verslo santykiuose. Prokūra suteikia teisę prokuristui atstovauti ir atlikti veiksmus atstovaujamojo vardu bei jo interesais ne tik teisminėse, bet ir kitose institucijose³⁷. Toks vienašalis sandoris versle padeda taupyti laiką, svarbūs klausimai gali būti patikėti profesionalui. Atstovavimo institutui nepaprastą reikšmę turi kitas vienašalis sandoris – įgaliojimas. Atstovaujamas dėl įvairių priežasčių gali įgalioti kitą asmenį, jo vardu atlikti tam tikrus teisinius veiksmus, pavyzdžiui: atstovauti teismuose, gauti vykdomąjį raštą bei pateikti jį vykdymui ir pan.³⁸.

Vienašališkas sutarties nutraukimas taip pat yra vienašalis sandoris. Jis labai svarbus visai sutarčių teisei. Savo esme šis vienašalis sandoris yra išimtis iš pagrindinio sutarčių teisės principo - *pacta sunt servanta*. „Sutarties institutas nepaprastai svarbus tiek pavieniam asmeniui, tiek visai visuomenei ir valstybei. Pirmiausia sutartis yra teisinė civilinės apyvartos išraiška ir forma. Be jos negalima įsivaizduoti rinkos egzistavimo galimybių“³⁹. Jeigu pačiai sutarčiai suteikiama tokia didelė ekonominė ir socialinė reikšmė, tai vienašališkas jos nutraukimas neabejotinai yra lygiai tiek pat svarbus. Dėl darbo apimties paminėjome tik nedidelę dalį vienašalių sandorių, tačiau jų įvairovė yra daug platesnė. Kaip yra pažymėjęs A. Dziegoraitis, „jie visi tikslingai aptarnauja civilinės teisės santykių judėjimą“⁴⁰.

1.2. Vienašalio sandorio elementai

Kiekvienas sandoris, tame tarpe ir vienašalis, turi būtinus elementus: subjektai, valia, valios išraiška, turinys ir forma. Sudarant bet kokį sandorį, jie turi atitikti įstatymo nuostatas ir jiems neprieštarauti. Jeigu nors vienas sandorio elementas neatitiks įstatymo reikalavimų, visas sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertindamas vienašalius sandorius: „Testamentas yra įstatymo nustatyta tvarka

³⁴ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 81.

³⁵ Vasariene D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 50.

³⁶ Diškevičius Ž. Įgaliojimo ir prokūros teisiniai aspektai // Juristas. 2006, Nr. 4. P. 26.

³⁷ Ten pat. P. 27.

³⁸ Ten pat. P. 29.

³⁹ Jarulaitis M. Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje // Teisės problemos. 2006, Nr. 2 (52). P. 25.

⁴⁰ Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978, Т. 14. II. 57.

sudarytas vienašalis sandoris, kuriuo testatorius išreiškia savo valią, todėl jam būdingi visi sandorio elementai: subjektai, valia, valios išreiškimas, turinys. Šie elementai turi atitikti įstatymo reikalavimus, bent vieno iš jų nebuvimas daro testamentą negaliojantį⁴¹. Vienašalio sandorio elementai turi ypatumų, kurie lemia paties sandorio galiojimą ir prievolinių teisinių santykių atsiradimą.

Sandorio šalys – **subjektai** gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Jie privalo turėti įstatymų numatytą subjektiškumą, kitaip tariant, teisnumą ir veiksnumą⁴². LR CK 2.1 str. teisnumą apibrėžia kaip galėjimą turėti civilines teises ir pareigas. Veiksnumas apibrėžiamas LR CK 2.5 str., kaip galėjimas savo veiksmais įgyti teises ir pareigas. Dėl darbo apimties apsiribojame šiuo glaustu subjektiškumo sąvokos aiškinimu. Vienašaliame sandoriui sudaryti pakanka vienos šalies išreikštos valios. Taigi, **vienašaliame sandoryje elementas „subjektai“ pasižymi tuo, kad pakanka vieno subjekto sudaryti tokį sandorį.** „Antai, testatorius sudarydamas testamentą išreiškia vien savo valią, kam atiteks turtas jam mirus. Įpėdinis, išreikšdamas valią priimti palikimą, taip pat sudaro vienašalį sandorį“⁴³. Tuo tarpu sudaryti dvišalius ar daugiašalius sandorius reikia mažiausiai dviejų sandorio subjektų dalyvavimo. „Dvišalį sandorį gali sudaryti ne tik du, bet ir keletas asmenų“⁴⁴. **Vienašalį sandorį gali sudaryti ir daugiau negu vienas subjektas, tačiau dėl to jis netaps dvišaliu ar daugiašaliu.** Svarbu, kad jie, turėdami vienaarūšius reikalavimus, dalyvautų sandoryje kaip viena šalis. Pavyzdžiui, notaras gali patvirtinti įgaliojimą vieno asmens ar kelių asmenų vardu, išduodamą vienam asmeniui arba keliems asmenims⁴⁵. Šiuo atveju tiek visi įgaliojotai, tiek įgaliotiniai bus laikomi kaip viena šalis. „Esant keliems įgaliojotams, kiekvienas gali atšaukti tik savo įgaliojimą. Likusi nepanaikinta dalis lieka galioti toliau“⁴⁶ ir teisiniai santykiai tęsiasi. Tačiau svarbu, kad kiekvienas iš subjektų galėtų pats sudaryti sandorį, t.y. visi turėtų teisnumą ir veiksnumą. Dalyviai, sudarantys vieną vienašalio sandorio šalį, yra vertinami kiekvienas atskirai pagal subjektams keliamus reikalavimus. Kaip yra pažymėjęs teismas, „Visi nurodyti elementai turi atitikti įstatymo reikalavimus; sandorį sudarantys asmenys turi būti veiksnūs“⁴⁷. Reiktų pažymėti, kad vienašalis sandoris gali būti teisiškai reikšmingas jo sudarytojui arba adresatui.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje G.M v. J.M., Nr. 3K-3-473/2007, kategorija 34.4.10.

⁴² Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 12.

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 158.

⁴⁴ Ten pat. P. 159.

⁴⁵ Gaivenis V., Valiulis A. Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei patvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001, Nr. 2. P. 44.

⁴⁶ Gaivenis V., Valiulis A. Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2000. P. 56.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. Vidikienė v. L. Danilevičius, Nr. 3K-3-389/2002, kategorija 30.4.

Taigi, **subjektai, kuriems vienašaliai sandoriai yra adresuojami taip pat turi atitikti įstatymo reikalavimus.** Todėl, pavyzdžiui, negalios išduotas įgaliojimas neveiksniam ar ribotai veiksniam asmeniui atidaryti visų rūšių sąskaitas bet kuriame banke ir disponuoti tose sąskaitose esančiomis pinigėmis lėšomis. Arba kitas pavyzdys - neveiksnių asmenų vardu palikimą priima jų tėvai ar globėjai, o ribotai veiksnūs asmenys palikimą gali priimti tik gavę tėvų ar rūpintojų sutikimą⁴⁸. Sandorio, taigi ir vienašalio, dalyviai yra visi civilinės teisės subjektai. Tai ne tik fiziniai, juridiniai asmenys, bet kai kuriais atvejais valstybė ir savivaldybė⁴⁹. Kaip rašo A. Vileita, LR CK 5.62 str. reglamentuojamas palikimo perėjimas valstybei, kai turtas testamentu paliekamas valstybei, arba nėra įpėdinių, arba įpėdiniai atsisakė ar nepriėmė testamentą. Tokiais atvejais valstybė sudaro vienašalį sandorį – palikimo priėmimą. Tai atlieka mokesčių inspekcija arba atitinkama institucija ar įstaiga (muziejus, ligoninė, mokykla, teatras ar kt.), kuriai testatorius paliko savo turtą. Autorius teigia, kad valstybės institucija ar įstaiga gali sudaryti ir kitą vienašalį sandorį – palikimo, atsiradusio pagal testamentą atsisakyti arba jo nepriimti. Tokiu atveju, turtas pereina valstybei bendrąja tvarka. Valstybė palikimo atsisakymo ar nepriėmimo sandorio sudaryti negali⁵⁰.

Tam tikra specifika pasižymi **valia** ir **valios išraiškos** forma. Vienašaliame sandoryje yra tik viena šalis, kuri turi kokių nors ūkinių, buitinių, kultūrinių ar kitokių poreikių ir siekia juos patenkinti. Poreikiai lemia žmogaus norą sudaryti sandorį. Šis noras vadinamas vidine valia⁵¹. Kadangi yra tik viena šalis, **nereikia derybų ir konsensuso ieškojimo.** Dėl šios objektyvios vienašalio sandorio ypatybės **jį sudaryti yra paprasčiau.** Praktikoje pasitaiko, kad dvišaliai, daugiašaliai sandoriai nesudaromi dėl nepavykusių derybų, nepasiekto kelių šalių valios konsensuso ir pan. Vienašaliame sandoryje tokia galimybė eliminuojama. Jeigu subjektas nusprendžia sudaryti vienašalį sandorį, jam nereikia su niekuo derėtis. „Teisėjų kolegija kartu pažymi, kad testatorės valia kaip reiškinys yra labai sudėtinga ir individuali, ją gali sąlygoti, suformuoti ir netgi nulemti įvairiausi testatorės fizinės ir emocinės būsenos aspektai. Kad ir kokia ji būtų nepalanki įstatyminiams įpėdiniams, ją privalu gerbti“⁵². Tačiau tai nereiškia, kad vienašaliu sandoriu asmuo gali išreikšti bet kokią savo valią. „Teismų teiginys, kad testatoriaus valia negali būti ribojama, yra neteisingas, nes testamentas turi atitikti įstatymo reikalavimus“⁵³. Taigi, **vienašalio sandorio subjekto valią riboja įstatymas.** Valia ir valios išraiškos forma turi

⁴⁸ Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K. Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1. P. 89.

⁴⁹ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 45.

⁵⁰ Vileita. A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4) // Justitia. 2003, Nr. 6 (48). P. 28.

⁵¹ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija. 2002. P. 44.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v. J. M., Nr. 3K-3-473/2007, kategorija 34.4.10

⁵³ Ten pat.

sutapti. Kitaip tariant, būtina „vidinės valios subjektinio elemento – ir valios išreiškimo – objekcinio elemento vienybė“⁵⁴. Jeigu tokios vienybės sandoryje nėra jis gali būti pripažintas negaliojančiu. Sudarant sutartis dalyvauja mažiausiai dvi šalys, kurios gali norėti daryti įtaką viena kitai. Kartais ir neleistinomis priemonėmis, pavyzdžiui, apgaule, grasinimais ar ekonominiu spaudimu. Tokiu būdu sudaryta sutartis neatspindės paveiktosios šalies tikrosios valios ir gali būti pripažinta negaliojančia. Sudarant vienašalį sandorį pakanka vieno subjekto išreikštos valios, nereikia priešpriešinių valių suderinimo kaip sutartyse. Šalims nereikia konkuruoti dėl palankesnių sandorio sąlygų, todėl sumažėja galimybė, kad sandoris neatspindės tikrosios šalies valios. Tačiau sudarant vienašalius sandorius asmens valia taip pat gali būti ydinga dėl kito asmens daromos įtakos ir tai sukelia atitinkamas teises pasekmes. Pavyzdžiui, „vekselio išrašymas yra abstraktus vienašalis sandoris. Dėl to, kad vekselio išrašymas yra valinis veiksmas, galimi atvejai, kai asmens, t. y. vekselio davėjo, veiksmai neatitinka jo vidinės valios. Tokiais atvejais vekselį išrašęs asmuo gali ginčyti šį sandorį, remdamasis ir bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais dėl valios ydingumo“⁵⁵. Sudarant sandorius svarbu teisingai išreikšti savo valią. „Neišreikšta valia, kuri negali būti suvokta trečiųjų asmenų, nesukurs sandorio“⁵⁶. „Vienašaliais sandoriais teisiniai santykiai nustatomi mažiausiai tarp dviejų asmenų“⁵⁷. Dėl to asmeniui, išreikšusiam savo valią ir **sudariusiam vienašalį sandorį, įstatymas kai kuriais atvejais numato pareigą apie tai informuoti kitą šalį**. Tik tada sandoris sukelia atitinkamas teises pasekmes. „Vienašalis sandoris įgyja teisinę galią tik tada, kai asmuo, kuriam jis skirtas, žino apie šį valios pareiškimą“⁵⁸. Taigi, sudarant vienašalį sandorį asmens valia turi būti išreikšta tinkama forma, o kai kuriais atvejais turi būti informuojama kita šalis.

Valia turi būti išreiškiama įstatyme numatyta **forma**. Įstatymas numato tokias sandorio sudarymo formas: žodinę arba rašytinę, kuri gali būti paprasta arba notarinė, ir konkludentinius veiksmus. Tam tikrais atvejais asmens valia gali būti išreikšta ir tylėjimu. LR CK 1.72 str. pasakyta, kad sandoriai, kuriems įstatymas ar šalių susitarimas nenustato rašytinės formos, gali būti sudaromi žodžiu. Pagal šią bendrąją teisės normą vienašaliai sandoriai gali būti sudaromi **žodžiu**, kai įstatymas nenurodo, kad jie turi būti sudaromi raštu. **Praktikoje žodinė vienašalių sandorių forma nėra dažnai pasitaikanti**. Tai lemia paties vienašalio sandorio prigimtis ir ypatumai. Iškiltų daug neaiškumų dėl vienašalio sandorio buvimo fakto ir jo turinio, juk „notaras

⁵⁴ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vajusta, 1997. P. 183.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. G. R., Nr. 3K-7-216/2007, kategorija 22.3.1.

⁵⁶ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 323.

⁵⁷ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 46.

⁵⁸ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vajusta, 1997. P. 184.

žodžio prie bylos pridėti negali⁵⁹. Sudarant vienašalius sandorius dažniausiai pasirenkama **rašytinė** forma. Tokia forma leidžia atskleisti kažkada sudaryto sandorio turinį ir tuo yra pranašesnė už žodinę formą. Rašytiniam sandorio turiniui laikas neturi įtakos, nes sąlygos yra užfiksuotos popieriuje. O žodžiu sudaryto sandorio sąlygos laikui bėgant gali pasimiršti⁶⁰. Skirtingai nei sudarant sutartis, **sudarant vienašalį sandorį yra surašomas vienas dokumentas, kurį pasirašo viena šalis**. Tuo tarpu kai sudaromi dvišaliai ir daugiašaliai sandoriai pagal įstatymą turi būti surašomas dokumentas, kurį pasirašo mažiausiai du asmenys arba šalys apsieičia atskirais dokumentais. **Kai kurių vienašalių sandorių formai įstatymas suteikia ypatingą reikšmę**. Tai gali lemti sandorio patikimumą ir galiojimą. Pavyzdžiui, vekselis turi būti surašytas labai griežtai laikantis įstatymo reikalavimų, nors jam pakanka paprastos rašytinės formos. Kaip yra pažymėjęs teismas, „vekselio patikimumui civiliniuose santykiuose užtikrinti, o tai reiškia su vekseliu sietinoms asmenų teisėms apsaugoti, įstatyme nustatyti griežti vekselio formalumo ir abstraktumo reikalavimai. ĮPVĮ 3, 4, 77, 78 straipsniuose nurodyti formalūs reikalavimai – būtini vekselio rekvizitai – ir jų nebuvimo pasekmės: dokumentas, kuriame nėra būtinų rekvizitų, negalioja“⁶¹. Taip pat vekselis turi būti išrašomas tik spaustuviniu būdu pagamintuose tam skirtuose blankuose⁶². Griežtas požiūris į tinkamą vienašalio sandorio formą išreiškiamas kitoje nutartyje: „Teisėjų kolegija konstatuoja, kad CK 5.30 straipsnio 1 dalis reglamentuoja asmeninio testamentą formą ir surašymo būdą, t. y. nustato privalomus tokio testamentą rekvizitus bei jo techninį atlikimą. Asmeninis testamentas turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo paties pasirašytas. Kito asmens ranka surašytas, o testatoriaus pasirašytas testamentas negalioja. Aiškinant CK 5.30 straipsnio 1 dalį būtina pažymėti, kad asmeninis testamentas negali būti surašytas spausdinimo ar kompiuterine technika. Asmeninis testamentas pagal minėto įstatymo reikalavimą turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo pasirašytas“⁶³. Taigi, gali būti reikalaujama ne tik griežtai laikytis vienašalio sandorio formos, būtinų rekvizitų, bet ir jo techninio išpildymo. Preciziškai nesilaikant tokių reikalavimų vienašalis sandoris siekiamų teisinių padarinių gali ir nesukelti. Rašytinė sandorių forma gali būti paprasta arba notarinė. Tai priklauso nuo sandorio sudėtingumo ir reikšmės. Pavyzdžiui, LR CK 5.28 str., 5.44 str. oficialiesiems ir bendriesiems sutuoktinių testamentams numato privalomą notarinę formą, tuo tarpu paprastiesiems – paprastą

⁵⁹ Gaivenis V., Valiulis A. Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei patvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001. Nr. 2. P. 43.

⁶⁰ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 324.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. M. M., Nr. 3K-3-8/2007, kategorija 22.3.1.

⁶² Gaivenis. V., Valiulis A. Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2000. P. 43.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje B. Lukoševičienė v. Vilniaus apskrities VMI Ukmergės skyrius, Nr. 3K-3-14/2004, kategorija 30.1; 30.4.

rašytinę. Panagrinėję civilinio kodekso normas, reglamentuojančias vienašalius sandorius, galime teigti, kad **atitinkama forma įstatyme yra numatoma gana dažnai**. Savo valią asmuo turi pareikšti: „išrašant dokumentą“ (LR CK 1.105 str.), „paduodamas pareiškimą notarui“ (LR CK 5.50 str.), „skelbime nurodant teisėtą veiksma ir terminą“ (LR CK 6.945 str.), „duodant rašytinį sutikimą“ (LR CK 3.85 str.), „rašytinis dokumentas, duodamas kitam asmeniui“ (LR CK 2.137 str.) ir pan. Tokiais būdais įstatymas nustato konkrečią vienašalio sandorio formą. „Į vienašalių sandorių problematiką gilinęsi autoriai pastebi, kad šioje civilinių teisinių santykių srityje vyrauja gana ryškus formalizmas, t.y. vienašaliams sandoriams įstatymas dažniausiai nustato konkrečius formos reikalavimus“⁶⁴. **Notarine** forma yra privaloma tada, kai tai numato įstatymas. Pavyzdžiui, LR CK 1.74 str. nustatyta, kad notarine forma turi būti sudaromi daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai. Tai logiškas įstatymo reikalavimas, kadangi patiems sandoriams dėl nekilnojamojo daiktų yra privaloma notarinė forma. Vienašaliai sandoriai, kuriais realizuojamos turimos teisės taip pat turi būti sudaromi atitinkama notarinė forma. Tačiau toks vienašalių sandorių notarinės formos naudojimo principas nėra absoliutus. Įstatyme pasakyta, kad notarinė forma reikalinga, kai tai numato įstatymas. Pavyzdžiui, įgaliojimui reikalinga notarinė forma, kai jis suteikiamas sudaryti sandorius, kuriems patiems būtina notarinė forma. Visiems gerai žinomas reikalavimas, kad notarinė sutartis gali būti nutraukta, pakeista arba papildyta tik notarine forma. Tokiais atvejais teisinių problemų nekyla. Tačiau kartais įstatymas tiesiog nurodo, kad sandoriai turi būti rašytinės formos, nors pagal kylančių padarinių svarbą reikalingesnė yra notarinė forma. Kadangi „notarų veiklos ypatybės lemia didesnio atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimus“⁶⁵. Mūsų nuomone, tikslinga būtų papildyti LR CK 1.64 straipsnį jame nurodant, kad vienašaliai sandoriai, kurie yra sudaromi dėl kitų reikšmingų sandorių vykdymo, turėtų būti sudaromi ta forma, kuria yra sudaryti pagrindiniai sandoriai.

Anksčiau minėjome, kad vienašaliams sandoriams įstatymas dažniausiai nustato konkrečios formos reikalavimus. **Konkliudentiniais veiksmais** gali būti sudaryti sandoriai, jeigu įstatymas jiems nenustato konkrečios formos. Tokia vienašalių sandorių forma yra gana retai pasitaikanti. Šiuo atveju asmens valia sudaryti sandorį matosi iš jo elgesio, kuris išreiškia asmens norą sudaryti vienašalį sandorį. Konkliudentiniai veiksmai gali būti labai įvairūs, pavyzdžiui, „bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad L. G., pasiimdama iš AB „Rokiškio sūris“ išmokas už pristatytą produkciją, pasirašydama ūkio valdymo ir finansinius dokumentus bei gražindama kai kuriems kreditoriams V. G. ūkio skolas, įstatyme nustatytais terminais ir tvarka atliko veiksmus,

⁶⁴ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 77.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje J. T. v. D. Č., B. G., Nr. 3K-3-287/2007, kategorija 34.3; 34.4.8; 128.12.

vertintinus kaip palikimo priėmimas, ir taip priėmė V. G. palikimą, pradėdama faktiškai jį valdyti“⁶⁶. Tačiau kitoje teismo nutartyje išreiškiama pozicija, kad ne bet koks asmens elgesys yra vertinamas kaip vienašalio sandorio sudarymas. Konkludentiniuose veiksmuose turi atsispindėti norą tapti vienašalio sandorio šalimi. „Sprendžiant ginčą, ar įpėdinis priėmė palikimą, paėmęs konkretų kilnojamąjį daiktą ar kelis daiktus, ar jo nepriėmė, reikia įvertinti tokio įpėdinio elgesį paėmus daiktą: jis elgėsi kaip paveldimo turto savininkas (bendraturtis) ar kaip asmuo, neturintis teisių į palikimą“⁶⁷. Tam tikrais įstatymo numatytais atvejais **tylėjimas** prilyginamas sandorio sudarymui. Galimybė vienašalį sandorį sudaryti tylėjimu yra gana ribota. Pavyzdžiui, teismas yra pažymėjęs, kad palikimo negalima priimti tylėjimu⁶⁸.

Vienašalio sandorio **turinys** yra jame išdėstytos sąlygos. Sandorio turinys, kurį sudaro sandorio sąlygos, nulemia civilinio teisinio santykio subjektų konkrečias teises ir pareigas⁶⁹. Taigi, sandorio turinys siaurąją prasme yra sandorio subjektų teisės ir pareigos. Sandorių, taigi ir vienašalių, sąlygos turi atitikti įstatymo reikalavimus. Jos negali prieštarauti imperatyvioms įstatymų normoms, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Sandoris, kurio sąlygos neatitinka šio reikalavimo, bus niekinis ir negalios. Vadovaujantis dispozityvumo principu galima sudaryti ir įstatymų nenumatytus, bet jiems neprieštarujančius sandorius. Vienašaliame sandoryje turinys yra **nustatomas vienos šalies**. Pavyzdžiui, įgaliotojas išduodamas įgaliojimą jame apibrėžia įgaliotinio teises ir pareigas. Įgaliotinis neturi teisės atlikti veiksmų, kurie nėra numatyti įgaliojime. Anksčiau minėjome, kad sudarant vienašalį sandorį derėtis ir ieškoti konsensuso dėl sandorio sąlygų su kita šalimi nereikia. Tačiau tai nereiškia, kad vienašaliu sandoriu galima nustatyti bet kokias sąlygas. Pavyzdžiui, išduotas įgaliojimas patvirtinti testamentą negalios, kadangi pagal įstatymus testamentas yra grynai asmeninio pobūdžio sandoris, jį sudaryti turi pats testatorius⁷⁰. Reikia pažymėti, kad LR CK 1.96 str. nustatyta bendra taisyklė, kad sandorio dalies negaliojimas nedaro negaliojančių kitų jo dalių, jeigu sandoris būtų buvęs sudarytas ir be negaliojančios dalies⁷¹. Vienašalio sandorio turinys yra svarbus, kai sprendžiama ar kita šalis įgyja teisių ir pareigų pagal tokį sandorį. Teismas yra pažymėjęs, kad atsiradus poreikiui aiškinti vienašalio sandorio turinį ir sąlygas, taikytinos sutarčių aiškinimo taisyklės⁷².

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje V. G. v. L. G., Utenos apskrities VMI, notarė R.B., Nr.3K-3-186/2007, kategorija 34.5; 114.8.2; 128.2.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje E. K. v. J. A. V., Nr. 3K-3-152/2006, kategorija 34,5; 34.6.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje E. Jonaitienė v. T. Šakinienė, Nr. 3K-3-7/2001, 25.8.2; 30.6.

⁶⁹ Baranauskas E., Karulaitytė - Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 323.

⁷⁰ Gaivenis V., Valiulis A. Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 1998. P. 149.

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje G.M v. J.M., Nr. 3K-3-473/2007, kategorija 34.4.10.

1.3. Vienašalio sandorio vieta teisinių santykių kūrimo procesuose

Civilinės teisės doktrinoje trūksta sisteminio požiūrio į tai, kokią vietą vienašaliai sandoriai užima teisinių santykių kūrimo procesuose. Yra žinoma, kad sandoriais, taigi ir vienašaliais, civilines teises ir pareigas galima:

1. **Sukurti** - „vienašaliu sandoriu (įsipareigojimo raštu) atsakovas laisva valia sukūrė sau pareigą sumokėti ieškovei 80 000 Lt, o ieškovei – teisę reikalauti, kad atsakovas įvykdytų šią pareigą“⁷³. Vienašaliais sandoriais teisės ir pareigos gali atsirasti ir suteikimo būdu. Prokūra yra įgaliojimas, kuriuo juridinis asmuo (verslininkas) suteikia teisę savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens (verslininko) verslu (LR CK 2.176 str.). Vienašaliais sandoriais teises ir pareigas galima priimti. Tokiu būdu jos pradeda realiai veikti. Pavyzdžiu galėtų būti palikimo priėmimas: „nuosavybės teisės į palikimą atsiradimo pagrindas yra vienašalis įpėdinio sandoris – palikimo priėmimas, todėl įpėdinis, priėmęs palikimą, turi būti pripažįstamas palikimo savininku“⁷⁴. Teisės ir pareigos vienašaliu sandoriu yra sukuriamos pritarus konkrečioms juridiniams faktams. Pavyzdžiui, sandorio patvirtinimas arba sutuoktinio duodamas rašytinis sutikimas įkeisti nekilnojamąjį turtą. Jeigu sandoris buvo sudarytas be kito sutuoktinio sutikimo, tai toks sutuoktinis gali sandorį vėliau patvirtinti. Davus sutikimą arba patvirtinus sandorį, asmeniui iš tokio sandorio atsiras teisių ir pareigų.
2. **Pakeisti** – Pavyzdžiui, testatorius turi teisę savo sudarytą testamentą bet kada pakeisti arba papildyti (LR CK 5.35 str. 1 d.). Vienašaliu sandoriu galima pakeisti gavėją vežimo sutartyje ir pan. Asmuo turimas teises gali perleisti arba galima perleisti tik dalį turimų teisių. Teisės ir pareigos gali būti keičiamos tiesiog duodant sutikimą, kad tai įvyktų. Pavyzdžiui, asmuo duoda sutikimą, kad nuomojamas nekilnojamas daiktas būtų parduotas. Asmenys sudarydami vienašalius sandorius gali pasirinkti kaip jie realizuos savo teises, kaip vykdys pareigas ir pan. Reikėtų pažymėti, kad teisių ir pareigų turinio keitimas kartais yra ribojamas. Pavyzdžiui, „Palikimas priimamas visas, jo negalima priimti dalimis ar su išlygomis (1964 m. CK 587 straipsnio 1 dalis). Dėl to neturėjęs ketinimų priimti palikimo jo atsiradimo metu, tačiau pareiškęs norą dėl palikimo priėmimo vėliau, kada atsiranda papildomai turto, įeinančio į palikimo sudėtį, asmuo

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 28 d. nutartos civilinėje byloje K. G. M. v. UAB „Projektų grupė“, Nr. 3K-3-538/2007, kategorija 35.2; 35.3.5; 35.4.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje G. M. B. v. J. M., Nr. 3K-3-309/2006, kategorija 30.9.1; 34.5; 38.

faktiškai išreiškia savo valią tik dėl dalies palikimo priėmimo, tačiau, kaip nurodyta, palikimo dalį priimti draudžia įstatymas⁷⁵.

3. **Panaikinti** – Pavyzdžiui, įgaliotojas turi teisę bet kada panaikinti įgaliojimą, perįgaliojimą gali bet kada panaikinti tiek įgaliotojas, tiek įgaliotinis (LR CK 2.146 str. 1 d.); prokūra pasibaigia, kai atstovaujamas ją atšaukia (LR CK 2.184 str. 1 d.) ir pan. „Jau senovės Romos teisininkai žinojo tokį išpareigojimų panaikinimo būdą, kurį šiandien vadiname įskaitymu“⁷⁶. Įskaitymas yra vienašalis sandoris, kuriam pakanka vienos šalies valios, kad pasibaigtų prievoliniai santykiai. „Neatsižvelgiant į kitos šalies požiūrį į tokį kontrahento veiksmą, atsiranda teisinės pasekmės – prievolės pabaiga“⁷⁷. Teises ir pareigas panaikinti galima vienašaliu sandoriu nutraukiant teisinius santykius. „Sutartis gali būti nutraukiama ir vienos iš šalių valia nesikreipiant į teismą. Iš to kylantys padariniai yra prievoliųjų santykių pabaiga“⁷⁸. Vienašaliu sandoriu teisiniai santykiai panaikinami ir atsisakant konkrečių teisių ir pareigų. „Civilinėje teisėje atskirą vienašalių sandorių grupę sudaro įgytų teisių atsisakymo sandoriai“⁷⁹. Tokiais vienašaliais sandoriais subjektas įgyvendina savo teisę dėl jam priklausančių tam tikrų teisių atsisakymo. Šiai vienašalių sandorių grupei priklausytų palikimo atsisakymas, įgaliojimo atsisakymas, prokūros atsisakymas, atsisakymas dalyvauti konkurse ir kt. „Kitų asmenų vieno asmens valia įpareigoti negalima“⁸⁰ ir tokie vienašaliai sandoriai išreiškia civilinės teisės subjektų autonomijos principą.

Panagrinėje, kaip vienašaliai sandoriai dalyvauja teisinių santykių kūrimo procesuose, galime daryti tokias išvadas:

a) vienašalis sandoris gali būti tuo pirminiu pagrindu, kuriančiu tarp asmenų teisinius santykius;

b) vienašalis sandoris gali būti papildomu juridiniu faktu jau esamuose teisiniuose santykiuose.

Taip pat galime teigti, kad:

a) kai kurie vienašaliai sandoriai savo prigimtimi gali būti tik pirminiu teisinių santykių atsiradimo pagrindu. Pavyzdžiui, testamentas, viešo konkurso paskelbimas yra sudaromi

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje J. Ž. v. S. Ž., Vilniaus apskrities VMI, Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus rajono 1-asis notarų biuras, Nr. 3K-3-391/2008, kategorija 34.5.

⁷⁶ Guptor M. Įskaitymas kaip prievolių pabaiga // Juristas. 2005, Nr. 9. P. 12.

⁷⁷ Ten pat. P. 14.

⁷⁸ Janulaitis M. Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje // Teisės problemos. 2006, Nr. 2 (52). P. 27.

⁷⁹ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 76

⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

savarankiškai;

b) kiti gi savo esme gali būti tik papildomais juridiniais faktais. Tokie sandoriai, kaip testamento pakeitimas, gavėjo pakeitimas vežimo sutartyje, vienašalis sutarties nutraukimas negali atsirasti savarankiškai;

c) kai kurie sandoriai gali būti ir pagrindiniais, ir papildomais. Tai priklauso nuo to, kaip asmenys juos naudoja teisinių santykių kūrimo procesuose.

Pabandykime savo išvadoms rasti argumentų ir pavyzdžių. Galime remtis A. Dziegoraičio straipsniu "Apie vienašalius sandorius tarybinėje civilinėje teisėje". Autorius išskiria dvi sandorių grupes – pagrindinius ir pagalbinius. Kiti autoriai, pavyzdžiui, D. Vasarienė, taip pat yra pastebėję, kad kai kurie vienašaliai sandoriai naudojami savarankiškai, o kiti atlieka pagalbinį vaidmenį sutartyse. A. Dziegoraitis teigia, kad **pagrindiniai** vienašaliai sandoriai yra visiškai naujų teisinių santykių atsiradimo pagrindas. Taip pat jie yra teisinių santykių atsiradimo pagrindas tarp asmenų, iš kurių bent vienas anksčiau tuose teisiniuose santykiuose nedalyvavo⁸¹. Tai reiškia, kad pagrindiniai vienašaliai sandoriai sukuria visiškai naują teisinį santykį tarp asmenų, kurie ligi tol gali būti nesusiję jokiais teisiniais santykiais. Pavyzdžiui, testamentas – tai asmeninis vienašalis įstatymo nustatyta tvarka ir forma testatoriaus sudarytas sandoris dėl jo turto (turto dalies) paveldėjimo po mirties⁸². Testamentas ir bus tas pirminis pagrindas iš kurio gali atsirasti paveldėjimo teisiniai santykiai. Toks sandoris sudaromas savarankiškai ir savo esme visada bus pirminiu teisinių santykių atsiradimo pagrindu. Pagrindinio vienašalio sandorio pavyzdžiu galėtų būti ir įgaliojimas. LR CK 2.37 str. įgaliojimas apibūdinamas kaip rašytinis dokumentas, asmens (įgaliotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis. Iš apibrėžimo matome, kad iki įgaliojimo asmenų neprivalo sieti jokie teisiniai santykiai. Įgaliojimas gali būti duodamas savarankiškai ir atskirai nuo kitų teisinių santykių. Lygiai taip pat įgaliojimas gali būti suteikiamas, pavyzdžiui, vykdant sutartis. Sutartis bus tas pirminis pagrindas, kuris sieja šalis, o įgaliojimas atliks papildomą vaidmenį plėtojant teisinius santykius. Teismas yra pažymėjęs, kad „sutartinio atstovavimo atsiradimui pagrindu yra dviejų asmenų valios išreiškimas - pavedimo sutartis (dvišalis sandoris), tai pats įgaliojimo davimas yra vienašalis sandoris. [...] Tokiu būdu, tiek įgaliotiniui veikiant pagal įgaliojimą, išduotą pavedimo sutarties pagrindu, tiek ir pagal įgaliojimą, nesant pavedimo sutarties, teisės ir pareigos atsiranda įgaliotojui“⁸³. Taigi, vienu atveju įgaliojimas gali būti tas pirminis pagrindas, kuriantis teisinius santykius, kitu atveju jis

⁸¹ Дзегорайтис А. К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Право. 1978. Т. 14. П. 55.

⁸² Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 183.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje T. Celovalnikova ir kt. v. N. Bakauskienė ir kt., Nr. 3K-3-956/1999, kategorija 36.

atlieka pagalbinį vaidmenį jau esamuose teisiniuose santykiuose. Autorė D. Vasarienė pažymi, kad savarankiškai naudojamų vienašalių sandorių yra nedaug (testamentas, konkurso paskelbimas ir kai kurie kiti)⁸⁴. Civilinėje teisėje yra tokių vienašalių sandorių, kurie suformuoja teisinius santykius tik susilieję su jau esamais teisiniais santykiais. Pavyzdžiu galėtų būti palikimo priėmimas. Tai teisės subjekto veiksmas (valios išreiškimas), kuriuo siekiama įgyti turtinio ir neturtinio pobūdžio civilinių subjektinių teisių ir pareigų visumą. Priimdamas palikimą subjektas įgyja anksčiau testatoriui priklausiusias teises ir pareigas. Be tokios, anksčiau egzistavusios civilinių teisių ir pareigų visumos, palikimo priėmimas būtų neįmanomas. Tam pačiam pogrupiui priklauso ir palikimo atsisakymas. Palikimo atsisakymas – tai vienašalis sandoris, kuriuo įpėdinis savo valia nutraukia savo teisę į palikimą⁸⁵. Iš apibrėžimo galime daryti išvadą, kad priimti palikimą ar jo atsisakyti įmanoma tik tada jeigu jau egzistuoja teisė į palikimą.

Vienašalis sandoris gali būti papildomu juridiniu faktu jau esamuose teisiniuose santykiuose. „Dauguma vienašalių sandorių yra pagalbinio pobūdžio sutartyse. Pavyzdžiui, vykdant pavedimo sutartį, duodamas įgaliojimas, vykdant pervežimo sutartį, pakeičiamas gavėjas“⁸⁶. **Pagalbiniai** vienašaliai sandoriai keičia arba nutraukia jau anksčiau egzistavusius teisinius santykius. Tam, kad jie galėtų pakeisti arba nutraukti teisinius santykius, reikia pačio teisinio santykio. Jeigu nebūtų nuomos sutarties, nebūtų įmanomas ir vienašališkas jos nutraukimas. Jeigu nebūtų vykdoma krovinio pervežimo sutartis, nebūtų galimą vienašališkai pakeisti krovinio gavėjo. A. Dziegoraitis teigia, kad pagalbiniai vienašaliai sandoriai vykdo dvi funkcijas. Pirma, jie atlieka teisinį santykį keičiančią funkciją (teisinių santykių turinio pasikeitimas arba konkretizavimas). Antra funkcija yra teisinio santykio sustabdymo (nutraukimo). Vienašalis sutarties nutraukimas yra pagalbinis vienašalis sandoris, kuris nutraukia teisinį santykį. Sutartiniai santykiai, sieję teisinio santykio šalis, pasibaigia vienos iš šalių valia. Teisinį santykį keičiantis pagalbinis vienašalis sandoris galėtų būti tas pats gavėjo pakeitimas, vykdant pervežimo sutartį. Pati pervežimo sutartis nėra nutraukiama, tačiau pakeičiamas vienas jos elementas, t.y. gavėjas. Mūsų nuomone, papildomi vienašaliai santykiai netiesiogiai atlieka ir teisinio santykio kūrimo funkciją. Juk pakeitus gavėją vežimo sutartyje su nauju gavėju bus sukurtas teisinis santykis, kurio anksčiau nebuvo.

⁸⁴ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 46.

⁸⁵ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 77.

⁸⁶ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 46.

2. PRIEVOLINIŲ SANTYKIŲ ATsirADIMO SĄLYGOS PAGAL VIENAŠALĮ SANDORĮ

2.1. Vienašalio sandorio prigimties sąlygoti ypatumai sukeltant prievolinius santykius

Civilinių teisinių santykių subjektai atlikdami tam tikrus juridinius veiksmus dalyvauja civilinėje apyvartoje. Tokiu būdu tarp teisės subjektų susidaro labai daug įvairių turtingų ir asmeninių neturtinių santykių. Visi šie santykiai, sureguliuoti teisės normomis, apibūdinami vienu bendru terminu – prievoliniai teisiniai santykiai⁸⁷. Kiekvienas prievolinis teisinis santykis kyla iš tam tikro pagrindo. Vieni atsiranda iš sutarčių, kiti iš vienašalių sandorių, dar kiti gali kilti iš deliktų ar kvazisutarčių arba tokius teisinius santykius numato pats įstatymas. Kiekvienas pagrindas savyje turi atitinkamus elementus, kuriuos reikia tinkamai suvokti ir išpildyti, kad kiltų prievoliniai santykiai. Teisiškai prievolė yra suprantama, kaip teisinis santykis, kurio dalyviai yra du asmenys – skolininkas ir kreditorius. Kreditorius turi reikalavimo teisę, o skolininkas turi pareigą⁸⁸. Taigi, prievoliniuose teisiniuose santykiuose dalyvauja mažiausiai du asmenys. Sandoris, kaip pagrindinis teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas⁸⁹ teisinius santykius nustato mažiausiai tarp dviejų asmenų. Šiame kontekste vienašalis sandoris turi tam tikrų ypatumų. Civilinės teisės doktrinoje yra žinoma, kad dvišalio sandorio sudarymui reikia mažiausiai dviejų šalių, daugiašalio sandorio sudaryme privalo dalyvauti trys ir daugiau asmenų. Dvišaliame sandoryje atsispindi šalių suderinta valia. Tokio sandorio kiekviena šalis siekia skirtingų tikslų. Daugiašalio sandorio šalių valia nukreipta į vieną bendrą tikslą⁹⁰. **Vienašalio sandorio pagalba asmuo gali įgyvendinti tam tikras savo teises ir pareigas arba adresuojant jį kitiems, gali paskatinti asmenis atlikti tam tikrus veiksmus.** Jam sudaryti pakanka vienos šalies valios. Vieno asmens pareikšta valia yra nustatomi teisiniai santykiai mažiausiai tarp dviejų asmenų⁹¹. Mūsų nuomone, šioje teisinėje konstrukcijoje glūdi „kiekybinis neatitikimas“. Civilinės teisės doktrinoje egzistuoja principas, kad niekas savo vienašaliais veiksmais negali įpareigoti kito. Taip pat veikia civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principas. „Civiliniuose teisiniuose santykiuose tai reiškia, kad visi civilinės teisės subjektai yra vienas nuo kito teisiškai nepriklausomi tol, kol jie savo laisva valia neprisiima kito asmens naudai įsipareigojimų“⁹². Civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principas apsaugo kitą vienašalio sandorio šalį

⁸⁷ Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Kaunas: Vajusta, 1997. P. 343.

⁸⁸ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 16.

⁸⁹ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 2.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 97.

⁹¹ Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 46.

⁹² Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 46.

nuo tiesioginio teisinių padarinių atsiradimo. Dėl to, kad valia pareiškiamą vieno asmens ir anksčiau minėtų principų veikimo, vienašalis sandoris kaip prievolinių santykių kilimo prielaida turi keletą ypatumų. Pirmiausia, **vienašalis sandoris tiesiogiai teisinius padarinius gali sukelti tik jį sudarančiam asmeniui**. Antra, **sudarytas vienašalis sandoris ne visada sukelia prievolinius teisinius santykius**.

Teisinėje literatūroje apibūdinant vienašalius sandorius šios savybės yra minimos gana dažnai. Tačiau, mūsų nuomone, jos nėra visapusiškai atskleistos. Kai kalbama apie pirmąją savybę, dažniausiai nurodoma, kad „pagal vienašalį sandorį pareigų atsiranda jį sudariusiam asmeniui“⁹³. „Iš vienašalio sandorio atsiranda pareigos jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka“ (LR CK 1.63 str. 4 d.). Toks reglamentavimas yra po Konstitucijos svarbiausiame ir didžiausios teisinės galios civilinės teisės įstatyme – civiliniame kodekse⁹⁴. Teisės aktuose ir teisės doktrinoje yra minimos tik pareigos, kurios negali tiesiogiai atsirasti kitam asmeniui. Įsipareigojimai pagal vienašalį sandorį tiesiogiai gali atsirasti tik jį sudarančiam asmeniui. O jeigu pagal vienašalį sandorį kitam asmeniui atsiranda teisių? Ar tada jos gali kilti tiesiogiai? Turime konstatuoti faktą, kad šiuo atveju vieno asmens valia kitam asmeniui negalima sukurti ir teisių. Asmuo atsiradusių teisių gali tiesiog nenorėti arba jas įgyvendinti gali būti sunku ir pan. Pavyzdžiui, asmuo giminaičiui perleidžia teises į žemės nuosavybės atkūrimą. Tokios teisės įgyvendinimas yra sudėtingas ir ilgai trunkantis procesas, reikalaujantis tam tikrų aktyvių veiksmų. Kitas asmuo privalo turėti galimybę išreikšti savo valią dėl jam atsiradusių teisių. Iš vienašalio sandorio atsiradusias teises jis gali priimti arba jų atsisakyti. Mūsų nuomone, vertėtų papildyti LR CK 1.63 str. 4 dalį įrašant prie pareigų ir teises. Galima būtų parašyti: *Iš vienašalio sandorio atsiranda teisės ir pareigos jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio teisės ir pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka*. Norėtume pažymėti, jog praktikoje dėl to, kad *teisės* civilinio kodekso 1.63 str. 4 dalyje neįrašytos, didelių teisinių problemų nekyla. Šią spragą yra užpildžiusi nuosekli teismų praktika. Vienoje iš savo nutarčių teismas yra pasakęs, kad „Įgyvendinti ar ne savo teisę, sprendžia pats asmuo. Vienas pagrindinių civilinės teisės principų -dispozityvumo principas- suteikia teisę asmeniui laisvai apsispręsti ar realizuoti savo teisę, ar nuo jos atsisakyti ir ją perleisti kitam asmeniui“⁹⁵. Vis dėl to LR CK straipsnio papildymas pašalintų susidariusią dviprasmybę. „Kodifikacija – tai teisėkūros tobulinimo iš esmės forma“. Tai suvestinis aktas, sutvarkantis

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

⁹⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 92

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. Lukošienė ir kt. v. B. Šiaulienė ir kt., Nr.3K-3-343/1999, kategorija 42.

tarpusavyje susijusius teisinius santykius⁹⁶.

Vertinant antrąją ypatybę, reikėtų pažymėti, kad ji ypač aktuali, kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui. Tokiu atveju yra būtinas kito asmens valios pareiškimas dėl sudaryto vienašalio sandorio. Nesant tokio valios pareiškimo arba kitai šaliai išreikškus neigiamą valią, prievoliniai santykiai neatsiranda. Apskritai, „vienašalis sandoris gali niekada nesukelti įsipareigojimų skolininkui, jei kreditorius neatliks (nesusilaikys nuo atlikimo) sandoryje apibrėžtų veiksmų; kreditoriui vienašalis sandoris niekada nesukelia tiesioginės pareigos atlikti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo jų atlikimo“⁹⁷. Taigi, kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui, atsiranda du etapai: vienašalio sandorio sudarymas ir kitos šalies įstojimas į jį.

2.2. Prievoliųjų santykių kilimas, kai vienašalis sandoris skirtas jį sudarančiam asmeniui

Civilinėje teisėje dažnai sudaromi tokie vienašaliai sandoriai kaip palikimo priėmimas arba jo atsisakymas, sandorio patvirtinimas. Asmenys duoda sutikimus, išreiškia atsisakymus, vienašaliais sandoriais keičia arba panaikina ankstesnę savo valią ir pan. Galima tiesiog pradėti rūpintis paveldėtos įmonės reikalais, imti atidavinėti jos skolas kreditoriams, naudotis iš įmonės gaunamomis pajamomis. Tai irgi bus vienašalis sandoris, sudarytas konkludentiniais veiksmais. Visi šie teisiniai veiksmai turi bendrą savybę - **vienašaliu sandoriu įtakojami jau esami teisiniai santykiai**. Tokie sandoriai gali būti naudojami sutartiniuose santykiuose arba asmenys gali juos sudaryti, norėdami tapti civilinių teisinių santykių dalyviais. Pavyzdžiui, norint patvirtinti sandorį, reikia kad būtų patys sutartiniai santykiai. Norint priimti palikimą, „reikalinga turtinio ir neturtinio pobūdžio civilinių teisių ir pareigų visuma“⁹⁸. Įtakoti galima vienokia ar kitokia forma jau išreikštus teisinius santykius. Pavyzdžiui, po palikėjo mirties yra randamas asmeninis testamentas. Įpėdiniai turi galimybę su juo susipažinti ir įvertinti. „Palikėjo kreditoriaus reikalavimo pareiškimo CK 5.63 straipsnio prasme tikslas yra suteikti įpėdiniui informaciją apie palikėjo kreditorių turtines pretenzijas į palikėjo turtą, nes informacija apie palikėjo kreditorius padeda įpėdiniui apsispręsti, ar jam apskritai priimti palikimą, o jeigu priimti, tai koku būdu“⁹⁹. Kitaip tariant, asmenys gali suvokti, kokie padariniai kils sudarius konkretų vienašalį sandorį. Teisių ir pareigų turinys jau yra suformuotas, o asmuo vienašaliu sandoriu tą turinį patvirtina arba jo atsisako. Asmuo prisiima teises ir pareigas ir šitaip sudaro

⁹⁶ Vaišvila A., Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2002. P. 283.

⁹⁷ Samuel G. Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000. P. 385.

⁹⁸ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 74.

⁹⁹ Teismų praktikos už 2009 m. birželio mėn. aktualijos:

[http://www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/2009%20birzelis%20\(S\).doc](http://www.lat.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/2009%20birzelis%20(S).doc);

prisijungimo laikas: 2009-09-01.

kitą vienašalį sandorį¹⁰⁰. Pavyzdžiui, „Nuginčijamas sandoris gali būti naudingas asmeniui, kuris turi teisę jį nuginčyti, todėl jis gali atsisakyti tokios teisės patvirtindamas sandorį. [...] Nuginčijamas sandoris nuo pat jo sudarymo sukuria tuos teisinius padarinius, kurių siekė šalis“¹⁰¹. Patvirtinama sandorį, šalis išreiškia savo valią, t.y. sudaro vienašalį sandorį. Sandorio patvirtinimas sukelia realias teises pasekmes – „patvirtinusi sandorį šalis netenka teisės jį ginčyti“¹⁰². Patvirtindamas sandorį atstovaujамasis (arba bet kuris kitas asmuo) išreiškia savo valią ir prisiima sandoriu sukurtas teises ir pareigas¹⁰³. Panagrinėkime tokį pavyzdį: asmuo įgalioja kitą asmenį tvarkyti ir valdyti savo nekilnojamąjį turtą. Įgaliotinis, viršydamas įgaliojimu jam suteiktas teises, įgaliotojo butą parduoda. Tarkime, pirkėjas žinojo, kad įgaliotinis neturėjo tokios teisės. Teisių ir pareigų turinys atstovaujамajam suformuluotas buto pirkimo-pardavimo sutartyje. Tačiau turtiniai prievoliniai santykiai atsiras, jeigu įgaliotojas sandorį patvirtins, t. y. sudarys vienašalį sandorį. LR CK 2.133 str. reglamentuota: „Jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teises pasekmes atstovaujамajam tik tuo atveju, kai pastarasis sandorį patvirtina“. Sandorio nepatvirtinus teisinių padarinių atstovaujамajam neatsiras. Pateiktame pavyzdyje pirkėjas žinojo, kad sudaro sandorį su tokios teisės neturinčiu asmeniu. Minėtas kodekso straipsnis pardavėjui nenumato pareigos atsakyti pirkėjui pagal tokį sandorį. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad sandorio patvirtinimas, kaip vienašalis sandoris, nukreiptas į praeitį. Tai reiškia, kad patvirtintas sandoris teises ir pareigas sukelia kai tik yra sudarytas. Galime kalbėti apie „retrospektyvumo“¹⁰⁴ terminą. Vienašalio sandorio retrospektyvumas pasireiškia ir sudarius palikimo priėmimo arba atsisakymo sandorį. „Įpėdinis, priėmęs palikimą, teises į jį įgyja nuo jo atsiradimo, o ne nuo jo priėmimo“¹⁰⁵. Tai reiškia, kad teisės ir pareigos įpėdiniui atsirado nuo testatoriaus mirties momento. Tam, kad atsirastų realūs prievoliniai santykiai asmuo jas turi prisiimti. Vienašalių sandorių retrospektyvus veikimas gali įnešti šiek tiek painumo, bet nepaneigia, kad jie yra prievolinių santykių kilimo prielaidos.

Minėjome, kad asmuo prisiima teises ir pareigas sudarydamas vienašalį sandorį. Teisių ir pareigų turinys jau yra suformuotas, pavyzdžiui, kitu vienašaliu ar dvišaliu sandoriu. Tokiu atveju svarbu, kad anksčiau suformuotas teisių ir pareigų turinys būtų teisėtas ir galiojantis. Galime išskirti dar vieną prievolinių santykių atsiradimo sąlygą - **teisiniai santykiai, į kuriuos**

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 159.

¹⁰¹ Papirtis V. L., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 35, 32.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje E. V. v. J. V., G. S., Nr. 3K-3-155/2006, kategorija 121.19.2; 21.5.

¹⁰³ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P.206.

¹⁰⁴ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 74.

¹⁰⁵ Vileita A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3) // Justitia. 2003, Nr. 5. (47). P. 27.

įstojama vienašaliu sandoriu, turi būti teisėti ir galiojantys. Šios sąlygos svarbą pagrindžia Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla. Bylos fabula buvo tokia: pareiškėja kreipėsi į notarų biurą norėdama priimti palikimą. Testamentas buvo surašytas pareiškėjos ranka, palikėja jį tik pasirašė. Testamentu visas turtas buvo paliktas pareiškėjai. Pareiškėja kreipėsi į notarą su pareiškimu apie palikimo priėmimą. Ji teigė, kad toks testamentas turi būti prilygintas asmeniniam testamentui. Notarų biure jai buvo nurodyta kreiptis į teismą. Teismas pareiškėjos pareiškimą atmetė, motyvuodamas tuo, kad tokiu būdu surašytas testamentas neatitinka CK 5.30 straipsnio, kadangi nėra surašytas testatorės ranka ir yra negaliojantis. Taigi, pagal LR CK 5.50 str. 2 dalį pareiškėjos kreipimasis į notarų biurą su pareiškimu atitinka palikimo priėmimo sandorio sudarymą. Tačiau pagal tokį vienašalį sandorį prievoliniai paveldėjimo santykiai negali atsirasti, kadangi pats testamentas teismo buvo pripažintas negaliojančiu.

LR CK 3.109 straipsnio 1 dalies 5 punkte reglamentuota, kad iš bendro sutuoktinių turto yra vykdomos „prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų“. Teisiniame reglamentavime atsispindi vienoda sutikimo ir sandorio patvirtinimo paskirtis – šiais vienašaliais sandoriais išreiškiamas pritarimas. Skirtumas yra laike: sutikimo atveju, sandoriui pritariama iki jo sudarymo, patvirtinimo atveju – po sudarymo fakto. Tai yra teisinę reikšmę turintys pareiškimai, priskiriami vienašaliams sandoriams. Jeigu „prievoles sukuria tokie vienašaliai sandoriai kaip [...] sandorio patvirtinimas“¹⁰⁶, tai prievoles sukurs ir sutikimas. Duodant sutikimą yra išreiškiamas pritarimas būsimam teisiniam veiksmui. Pavyzdžiui, sutuoktinis duoda rašytinį sutikimą parduoti nekilnojamąjį turtą, kuris yra abiejų sutuoktinių bendroji nuosavybė. Vykstant deryboms šalys nesusitaria dėl kainos ir pirkimo – pardavimo sutartis nesudaroma. Šiuo atveju prievoliniai santykiai nesusiformuoja. Sutikimas buvo duotas, t.y. buvo sudarytas vienašalis sandoris, bet toliau prievoliniai santykiai nesusiklostė. Tačiau negavus kito sutuoktinio sutikimo teisėtam prievolių santykių kilimui apskritai yra užkertamas kelias. Kaip yra nurodęs teismas, „Tai reiškia, kad vienas sutuoktinis, neturėdamas kito sutuoktinio sutikimo, negali įkeisti buto, esančio bendrąją jungtine nuosavybe“¹⁰⁷. Dar vienu pavyzdžiu galėtų būti bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo daikto pardavimas. Šiuo atveju bendraturčiai turi pirmumo teisę pirkti tokį daiktą. Kai asmuo nori savo dalį parduoti tretiesiems asmenims, kiti bendraturčiai turi atsisakyti savo pirmumo teisės. Atlikus tokį teisinį veiksma iš tiesų kreditoriui yra suteikiama teisė parduoti turtą tretiesiems asmenims. Jeigu bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis daiktas buvo parduotas pažeidus bendraturčių teises, t.y.

¹⁰⁶ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 61.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje A. Rimkevičius v. R. Rimkevičienė ir kt., Nr. 3K-3-509/2000, kategorija 42.

negavus pirmumo teisės atsisakymo, bendraturčiai gali ginti savo interesus. Per tris mėnesius jie gali reikalauti pirkėjo teisių ir pareigų perkėlimo jiems. Kitas pavyzdys - Finansinių priemonių rinkų įstatymo 25 straipsnyje yra suformuluotas vienas iš finansų maklerio įmonių veiklai keliamų reikalavimų vykdant klientų pavedimus. Įstatyme nustatyta, kad turi būti rašytine forma išduotas sutuoktinio įgaliojimas sudaryti sandorius dėl finansinių priemonių, kurios yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė ir kurios viešai siūlomos ir (arba) kuriomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje ir (arba) daugiašalėje prekybos sistemoje¹⁰⁸. Galime daryti išvadą, kad be tokio sutikimo finansų maklerio įmonė atitinkamo kliento pavedimo vykdyti negalėtų.

Reikėtų išskirti dar vieną sąlygą, kuri yra svarbi, kad iš vienašalio sandorio tiesiogiai kiltų prievoliniai santykiai - **vienašaliu sandoriu teisinių padarinių asmuo turi siekti tik sau**. Pavyzdžiui, įpėdiniui priėmus palikimą atsiras paveldėjimo teisiniai santykiai. Įpėdinis perims palikėjo teises ir pareigas. Tačiau tų pačių paveldėtų teisių perleidimas kitam asmeniui gali nesukelti jokių teisinių padarinių, jeigu asmuo perleidžiamų teisių nepriims. Vieno iš žemės sklypo bendraturčio duotas sutikimas parduoti žemę nebūtinai sukels teisinius padarinius, jeigu kiti bendraturčiai tokio sutikimo neduos. Tačiau teisinius padarinius sukels notariškai patvirtintas rentos gavėjo sutikimas, kad rentos mokėtojas perleistų, įkeistų ar kitaip suvaržytų jam mainais už išlaikymą iki gyvos galvos perduotą nekilnojamąjį daiktą. Kai vienašaliu sandoriu teisinių padarinių asmuo siekia tik sau yra eliminuojamas prieštaravimas civilinių teisių santykių subjektų autonomijos principui. Asmuo laisva savo valia prisiima teisinius įsipareigojimus. Sandorį sudarantis asmuo ir adresatas sutampa. Sandorio sudarymas tuo pačiu yra ir asmens laisva valia duodamas sutikimas įsipareigoti. Tokiu atveju vienašalis sandoris teisinius padarinius sukelia nuo jo sudarymo momento. Teismas vienoje iš savo nutarčių yra pasakęs, kad „palikimo priėmimas reiškia ne vien teisių, bet ir palikėjo civilinių pareigų perkėlimą įpėdiniui. Įtvirtindamas civilinių teisių santykių subjektų autonomijos principą paveldėjimo teisėje, įstatymo leidėjas palikėjo teisių ir pareigų perkėlimą sieja su paties įpėdinio valia šias teises priimti ar nuo jų atsisakyti“¹⁰⁹. Kai įpėdinis sudaro palikimo priėmimo sandorį, kreditoriai, pavyzdžiui, gali nukreipti savo reikalavimų išieškojimą į paveldėtojo turto dalį (CK 5.52 straipsnis). Svarbu tik nustatyti šį, juridinę reikšmę turintį faktą¹¹⁰. Gana įdomus vienašalis sandoris yra sutarties šalies sutikimas įvykdyti sandorį taip, kaip jį suprato klydusi šalis. Kokios iš to seka pasekmės? UNIDROIT principuose toks sutarties šalies sutikimas reglamentuotas 3.13 straipsnyje, kaip teisės netekimo nutraukti sutartį pagrindas. Taigi, klydusi šalis po kitos šalies

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 10 – 1024.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje E. Jonaitienė v. T. Šakinienė, Nr. 3K-3-7/2001, 25.8.2; 30.6.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje V. G. v. L. G., Utenos apskrities VMI, notarė R.B., Nr. 3K-3-186/2007, kategorija 34.5; 114.8.2; 128.2.

vienašalio pareiškimo, netenka teisės nutraukti sutartį. Pati sutartis yra laikoma sudaryta, kaip ją suprato klydusi šalis¹¹¹. Asmuo sutikimu teisinių padarinių siekia sau, bet tuo pačiu jie kyla ir kitai šaliai. Tokia teisinė situacija lyg ir paneigia mūsų išskirtą sąlyga. Tačiau LR CK pasakyta, kad kitam asmeniui taip pat gali atsirasti teisinių padarinių, jeigu įstatyme taip yra numatyta.

2.3. Prievolių santykių kilimas, kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui

Yra žinoma, kad vienašaliu sandoriu teisiniai santykiai nustatomi mažiausiai tarp dviejų asmenų; kitiems asmenims iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka; niekas negali būti įpareigotas vieno asmens valia¹¹². Visa tai įgauna didelę teisinę reikšmę, kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui. Pavyzdžiui, vienas pagrindinių institutų paveldėjimo teisėje yra testamentas. „Tai vienašalis sandoris, kuriuo testatorius išreiškia valią po savo mirties perduoti turtą tam tikriems fiziniams ar juridiniams asmenims“¹¹³. Iš teismo išaiškinimo matome, kad testamentą sudarantis asmuo adresuoja jį kitiems. „Pats savaime testamentas yra valios išraiškos aktas, bet ne turto perdavimo aktas“¹¹⁴. Taigi, asmuo, sudaręs tokį sandorį, tik išreiškia savo valią. Sandoris yra galiojantis, bet jokių teisinių padarinių nesukelia. „Įpėdinis testamentu įgyja tik teisę paveldėti testatoriaus turtą, tačiau paties turto juo neįgyja“¹¹⁵. Testatorius, sudaręs testamentą, suformuoja teisių ir pareigų turinį ir sukuria prielaidą prievoliams teisiniams santykiams atsirasti. Kol kas tai yra tik prielaida, kad prievoliniai santykiai atsiranda ateityje. Kaip yra pažymėjęs teismas, „palikimas atsiranda mirus palikėjui arba jį paskelbus mirusiu. Įpėdinis, siekdamas įgyti palikimą, turi jį priimti įstatyme nustatyta tvarka ir terminais“¹¹⁶. Taigi, testatoriaus mirties momentas dar nėra prievolių santykių atsiradimo momentas. „Asmens mirtis dar nereiškia automatiško jo turto perėjimo įpėdiniams“¹¹⁷. Teismas yra išaiškinęs, kad „paveldėjimo santykių atsiradimo pagrindas yra palikėjo mirtis. [...] Tam, kad įgytų palikimą, įpėdinis turi jį priimti“¹¹⁸. „Kitas asmuo, prisiimdamas pareigas, išreiškia savo valią atlikdamas tam tikrus veiksmus ir šitaip sudaro kitą

¹¹¹ UNIDROIT Principles for International Commercial Contracts (2004): <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-10-17.

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso normų taikymo“ // Nr. A3-78. 2002 m. rugsėjo 19 d.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje E. Jonaitienė v. T. Šakinienė, Nr. 3K-3-7/2001, 25.8.2; 30.6.

¹¹⁷ Dambrauskaitė A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104). P. 74.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje M. T. v. P. L., R. A., A. R., Vilniaus apskrities VMI Širvintų skyrius, Nr. 3K-3-420/2007, kategorija 34.5.

vienašalį sandorį¹¹⁹. Taigi, kad iš testamentu atsirastų prievoliniai teisiniai santykiai, reikia papildomų juridinių faktų: testatoriaus mirties ir kito vienašalio sandorio, t.y. palikimo priėmimo¹²⁰. Testatoriaus mirtis užbaigia testamentu juridinę sudėtį, o su palikimo priėmimu realiai atsiranda prievoliniai santykiai. Civilinėje teisėje vienašalių sandorių, kurie yra adresuojami kitiems asmenims yra gana daug. Tai gali būti viešo konkurso ar aukciono skelbimas, vieno asmens duodamas kitam įgaliojimas, prokūra, viešas atlyginimo pažadėjimas, čekis, vekselis ir daugelis kitų. Visiems bendra tai, kad **atsiranda laiko tarpas tarp vienašalio sandorio sudarymo ir prievolių teisinių santykių atsiradimo**. Asmuo išreiškia savo valią ir to pakanka, kad sandoris būtų laikomas sudarytu. Tačiau dar **būtiną adresato sutikimą įstoti į vienašalį sandorį**. Tik nuo to momento, kai kita šalis pareiškia norą tapti teisinių santykių dalyviu, kyla prievoliniai teisiniai santykiai. „Vienašaliai sandoriai dažniausiai akceptuojami atitinkamu elgesiu“¹²¹ arba sudarant tam tikros formos kitą vienašalį sandorį. Laiko tarpas tarp sandorio sudarymo ir prievolių santykių kilimo gali atsirasti ir dėl kitų priežasčių. Viešo atlyginimo pažadėjimo atveju **prievolių santykių kilimo momentas yra nurodytos skelbime sąlygos įvykdymas**. Sutikimas įstoti gali būti išreiškiamas, pavyzdžiui, užpildant registracijos dokumentą dalyvauti viešame konkurse ir pan. Tačiau, „Būtent skelbime nurodyto tikslo pasiekimas yra momentas, nuo kurio teisinio santykio dalyviams atsiranda teisės ir pareigos“¹²². Tai yra sąlyginis vienašalis sandoris. Reikėtų pažymėti, kad sąlyginis vienašalis sandoris turi būti akceptuojamas be derybų. Pavyzdžiui, viešai atlygį pažadėjęs asmuo nori įsipareigoti tik pagal tokias sąlygas, kokias jis nurodė. Kita šalis dėl vienašalio sandorio sąlygų derėtis negali. „Akceptantas privalo priimti tiksliai apibrėžtas pasiūlymo sąlygas“¹²³. Todėl, pavyzdžiui, jeigu buvo pažadėtas atlyginimas už dingusios piniginių su dokumentais radimą ir grąžinimą, tai radus tik piniginę skolininkui neatsirastų pareiga atsilyginti kreditoriui.

Minėjome, kuomet vienašalį sandorį sudarantis asmuo jį adresuoja kitam, prievoliniai santykiai gali ir neatsirasti. Tačiau teoriškai prievolių santykių kilimo tikimybė pagal vienašalį sandorį gali būti didesnė, nei pagal kitus sandorius. Pavyzdžiui, asmuo viešai pažada atsilyginti bet kam, kas suras arba suteiks vertingos informacijos apie dingusį automobilį ar kokį kitą daiktą. Pagal tokį vienašalį sandorį asmuo įsipareigoja visiems, kurie įvykdys vienašalio sandorio sąlygas. Tai yra „**pažadas visam pasauliui**“¹²⁴. Teoriškai į tokį skelbimą gali atsilyginti

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 159.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003. P. 19.

¹²¹ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 24.

¹²² Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 575.

¹²³ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 25.

¹²⁴ Richards P. Law of Contract. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2006. P. 16.

begalė asmenų, kurie taps kreditoriais. Skolininkas jiems visiems turės pareigą atsilyginti. Palyginkime minėtą situaciją su skelbimu, kad tam tikros prekės parduodamos už specialią kainą. Tai yra kvietimas sudaryti prekės pirkimo - pardavimo sutartį. Pardavėjas nėra įpareigotas parduoti prekių kiekvienam besikreipiančiam. Prievolių santykių skaičius ribojamas prekių, esančių sandėlyje, skaičiumi¹²⁵.

Vienašaliuose sandoriuose, kurie adresuojami kitiems asmenims, galima aiškiai išskirti dvi šalis: sandorio sudarytoją ir sandorio adresatą. Taip pat tokių sandorių pagalba gali būti sudaromos sutartys. Pavyzdžiui, paskelbus viešą konkursą su konkurso nugalėtoju yra sudaroma darbų pirkimo-pardavimo sutartis. Visa tai gali įnešti painumo vienašalių sandorių teisiniame vertinime. Teisės doktrinoje bet kokio konkurso paskelbimas yra laikomas vienašaliu sandoriu¹²⁶. Taigi ir viešas konkurso paskelbimas yra vienašalis sandoris. Tačiau jis reglamentuojamas LR CK šeštos knygos ketvirtoje dalyje kartu su įvairiomis sutartimis. Galime neteisingai traktuoti, kad įstatymų leidėjas viešą konkurso organizavimą laiko sutartimi. Lygiai tokia pati prieštaringa situacija yra su viešo atlyginimo pažadėjimo sandoriu. „Savo teisine prasme viešas atlyginimo pažadėjimas yra vienašalis sandoris“¹²⁷, tačiau reglamentuojamas prie atskirų sutarčių rūšių. Minėti sandoriai yra „kaip vieno asmens pavienis valios pareiškimas“¹²⁸ ir negalėtų būti sutartimis. Ir teismuose su vienašaliais sandoriais susijusios bylos ne visada sprendžiamos nuosekliai ir teisingai. Pavyzdžiui, vienoje byloje po klaidingų pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų vertinimų, kasacinis teismas savo nutartyje konstatavo, kad teismai, nagrinėdami civilinius ginčus dėl vekselio ginčynimo, turi vadovautis principu, kad vekselis yra vienašalis sandoris, kuriam turi būti taikomos sandorių pripažinimo negaliojančiais instituto normos¹²⁹. Tačiau kitoje, vėlesnėje byloje, pirmosios instancijos teismas vėl teigė, kad „teisinis vekselio reglamentavimas užkerta kelią vekseliui ginčyti CK įtvirtintais sandorių negaliojimo pagrindais“¹³⁰. Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai dar kartą tam turėjo prieštarauti. Visa tai paneigia mūsų iškeltą hipotezę, kad vienašaliai sandoriai įstatymuose reglamentuojami ir teismuose susijusios bylos sprendžiamos nuosekliai ir teisingai.

Civilinėje teisėje vienašalis sandoris, kuris yra adresuojamas kitam asmeniui, teisinę galią įgyja kai, **asmuo, kuriam vienašalis sandoris adresuojamas, žino ir suvokia apie tokį valios pareiškimą** arba **vienašalis sandoris sudaro teisinius santykius nepriklausomai nuo**

¹²⁵ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 15.

¹²⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 570.

¹²⁷ Ten pat. P. 575.

¹²⁸ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 4.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. Laurikietis v. AB „Šiaulių dujotiekio statyba“, Nr. 3K-3-214/2003, kategorija 15.2.2.6; 15.2.2.7; 16.3.1.2.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje J.B. v. G.R., Nr. 3K-7-216/2007, kategorija 22.3.1.

to, ar jo adresatas žino ir suvokia šį valios pareiškimą¹³¹. Pastaruoju atveju nėra svarbu informuoti kitą šalį apie vienašalio sandorio sudarymą. Jo teisinis galiojimas nėra siejamas su kito asmens suvokimu ir sutikimu, kad toks sandoris būtų sudarytas. Asmeniui pakanka tinkamai pareikšti savo valią ir vienašalis sandoris pradeda galioti. Prie tokių sandorių galima būtų priskirti testamentą sudarymą, viešo konkurso paskelbimą, viešą atlyginimo pažadėjimą ir pan. Kitais atvejais, sudarius vienašalį sandorį, būtina kitą šalį informuoti apie tokį savo valios pareiškimą. Svarbu, kad kita šalis suvoktų ir žinotų apie atliktus veiksmus, kurie jai reikšmingi. Pareigą informuoti kitą šalį apie savo atliktus teisinius veiksmus gali nustatyti įstatymas. Pavyzdžiui, panaikinimas įgaliojimą atsiranda tam tikros teisinės pasekmės. LR CK 2.148 str. yra pasakyta, kad įgaliotojui atsiranda pareiga apie įgaliojimo panaikinimą pranešti įgaliotiniui ir jam žinomiems tretiesiems asmenims. Įgaliotojo teisės ir pareigos lieka galioti tretiesiems asmenims iki to laiko, kol įgaliotinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie įgaliojimo pasibaigimą. Taigi, įgaliojimo panaikinimas nesukelia norimų teisių pasekmių, kol įgaliotinis nesužino apie įgaliotojo valią. „Lygiai taip pat vienašališkam sutarties nutraukimui reikalinga visuma tam tikrų teisinių faktų: esminis sutarties pažeidimas ir nukentėjusiosios šalies išsiųstas pranešimas nutraukti sutartį. [...] Pranešimas apie sutarties nutraukimą įsigalioja tada, kai pasiekia sutartį pažeidusios šalies gyvenamąją vietą arba verslo vietą“¹³².

Pareiga informuoti kitą šalį gali atsirasti ir sandorio adresatui. **Pagal tai ar vienašalis sandoris savo prigimtimi sukuria tokią pareigą, ar ne, galime išskirti dvi vienašalių sandorių grupes.** Pirmajai grupei priklauso paprastesnės sandaros vienašaliai sandoriai. Dažniausiai asmuo jais siekia paskatinti kitus atlikti tam tikrus veiksmus, bet sau neprisiima sudėtingų pareigų. Pavyzdžiui, autorius G. Samuel pateikia tokį pavyzdį: *jeigu tu sumokėsi startinį mokesį ir laimėsi varžybas, aš tau sumokėsiu 100 svarų.* „Tokiu atveju vienašalis sandoris gali niekada nesukurti prievolių skolininkui; tai jis padarys tik įvykus sandoryje apibrėžtam įvykiui, būtent, kreditoriui atlikus (susilaikant nuo atlikimo) konkretų veiksmą“¹³³. Tokio pobūdžio sandoriai kreditoriui nesukuria pareigos pranešti skolininkui, ar jis žada atlikti sandoryje apibrėžtus veiksmus, ar tuos veiksmus jis jau atliko. Taip yra todėl, kad vienašaliu sandoriu daugiau nieko nesiekama. Kreditoriui atlikus sandoryje apibrėžtus veiksmus, skolininkas turės įvykdyti savo įsipareigojimą. Jeigu kreditorius apibrėžtų veiksmų neatliks, pagal sandorį skolininkui prievolių neatsiras. Tačiau ir vienu, ir kitu atveju šalių santykiai klostysis vienašalio sandorio ribose. Iš pirmo žvilgsnio tai gana paprasti sandoriai, bet kai kurie

¹³¹ Baranauskas E., Karulaitytė - Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 330.

¹³² Jarulaitis M. Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje // Teisės problemos. 2006, Nr. 2 (52). P. 35, 36.

¹³³ Samuel G. Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000. P. 385.

iš jų reglamentuojami civilinio kodekso lygmenyje. LR CK 6.945 str. apibrėžtas viešas atlyginimo pažadėjimas yra vienašalis sandoris, kurio adresatas neturi prievolės informuoti jo sudarytojo. Pavyzdžiui, asmuo, nusprendęs surasti skelbime nurodytą prarastą daiktą, neprivalo informuoti pažadą davusio asmens, kad ketina tai padaryti. Jam yra nustatyta tokia teisė, bet jokių būdu ne pareiga, nes atsiliepęs asmuo „turi teisę reikalauti, kad pažadas būtų patvirtintas raštu“ (LR CK 6,945 str. 2 d.). Toks vienašalis sandoris savo esme nesukelia kreditoriui pareigos informuoti skolininką. „Sandorio sąlygų atlikimas yra pakankama sutikimo išraiška“¹³⁴. Prievoliniai santykiai tarp šalių atsiranda kreditoriui įvykdžius sandorio sąlygas be išankstinio pranešimo.

Antrajai grupei priklausytų sudėtingesnės sandaros vienašaliai sandoriai, kurio adresatas turi pareigą informuoti kitą šalį. „Skolininkas įsipareigodamas gali norėti įstoti į dvišalį sandorį su kreditoriumi įvykus įvykiui, kuris apibrėžtas vienašaliame sandoryje“¹³⁵. Pavyzdžiui, viešas konkursas civilinėje teisėje yra suprantamas kaip konkurso rengėjo viešas pasižadėjimas sumokėti specialų atlyginimą (premiją) už geriausiai atliktą darbą arba kitokį rezultatą, kuris pagal konkurso sąlygas bus pripažintas geriausiu. Taip pat viešas konkursas įpareigoja jo rengėją suteikti specialią teisę asmeniui už geriausią tam tikros teisės įgyvendinimo projektą¹³⁶. Teismas taip pat yra pasisakęs apie viešo konkurso rengimo tikslą: „Kai viešas asmuo (savivaldybė ir jos įgaliotas asmuo) skelbia ir vykdo viešą konkursą dėl ilgalaikio materialiojo turto nuomos **sutarties sudarymo**, šio konkurso pagrindinis tikslas yra išrinkti pasiūlymą, kuris labiausiai atitiktų racionalų išnuomojamo turto panaudojimą“¹³⁷. Taigi, galime daryti išvadą, kad vienašaliu sandoriu yra siekiama palankiausiomis sąlygomis sudaryti dvišalį sandorį. Kai vienašaliame sandoryje glūdi toks tikslas, asmuo, nusprendęs atlikti apibrėžtus veiksmus, turi apie tai informuoti sandorį sudariusią šalį. Tokia pareiga gali būti nurodyta įsakmiai arba kilti iš pačio sandorio prigimties. Pavyzdžiui, viešo konkurso dalyviui gali būti nurodyta „pateikti dalyvio registracijos dokumentą, asmens dokumentą ir banko išduotą dokumentą, patvirtinantį pradinio įnašo sumokėjimą. Skelbime taip pat gali būti nurodytas paskutinis dalyvių registracijos laikas“¹³⁸. Asmuo, nusprendęs dalyvauti viešame konkurse, turi registruotis ir įvykdyti kitas sąlygas. Jam tai jau nebe teisė, o pareiga. Teismas yra pasakęs, kad tik tada, kai „ieškovas“¹³⁹

¹³⁴ Elliot C., Quinn F. Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007. P. 29.

¹³⁵ Samuel G. Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000. P. 385.

¹³⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 569.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astrum Magnificum“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, TŪB „Mitnijos investicija“, Nr. 3K-3-677/2006, kategorija 69.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astrum Magnificum“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, TŪB „Mitnijos investicija“, Nr. 3K-3-677/2006, kategorija 69.

¹³⁹ Ieškovas šioje byloje yra paskelbto viešo konkurso dalyvis.

sąžiningai įvykdė konkurso skelbime keliamus reikalavimus, jis konkurso rengėjo [...] turėjo būti laikomas konkurso dalyviu, kurio pasiūlymas turėjo būti vertinamas iš esmės“¹⁴⁰. Taigi, neinformavus sandorio sudarytojo apie įstojimą į vienašalį sandorį, adresatas negali tikėtis, kad taps prievolinių santykių dalyviu.

Teisės doktrinoje yra nuomonė, kad „įstodamas į vėlesnį dvišalį sandorį, įvykus konkrečiam įvykiui, skolininkas įvykdo savo prievoles pagal vienašalį sandorį ir prisiima naujas prievoles pagal dvišalį sandorį. Bet kokios prievolės kreditoriui kyla ne iš vienašalio sandorio, bet iš dvišalio sandorio, į kurį jis neprivalėjo įstoti, bet tai savanoriškai padarė“¹⁴¹. Mūsų nuomone, su tuo galima būtų sutikti tik iš dalies. Kas turima omenyje, sakant, kad įstojant į dvišalį sandorį skolininkas yra laikomas įvykdžiusiu prievoles pagal vienašalį sandorį? Viešo konkurso organizavimo atveju, tai reiškia, kad pirmiausia skolininkas turi pareigą „konkursą organizuoti nepažeidžiant bendrųjų teisės, darbo teisės, konkursų organizavimo principų, todėl turi būti iš anksto nustatomi aiškūs konkurso dalyvių vertinimo kriterijai ir visiems jiems taikomi tie patys reikalavimai“¹⁴². Iki viešo konkurso rezultato pasiekimo, t.y. laimėjusio konkursą asmens nustatymo, skolininkas turi pareigas pagal vienašalį sandorį. Po viešo konkurso rezultato pasiekimo skolininkui šių pareigų nebelieka. Jeigu laimėtojas yra nustatomas, vadinasi, kad skolininkas savo pareigas įvykdė tinkamai, nes nebuvo sudaryta „galimybė kuriam nors kandidatui be teisinio pagrindo įgyti pranašumą prieš kitus“¹⁴³. Toliau skolininkui atsiranda kiti įsipareigojimai, bet jau pagal dvišalį sandorį. Mūsų nuomone, teiginys, kad prievolės kreditoriui kyla tik iš dvišalio sandorio, nėra visiškai teisingas. Civiliniame kodekse pasakyta, kad iš vienašalio sandorio pareigos atsiranda jį sudariusiam asmeniui ir kitiems asmenims, jeigu tie asmenys sutinka. Teismas yra konstatavęs, kad „CK 6.947 straipsnyje numatyta tam tikra teisių ir pareigų pusiausvyra tiek konkurso organizatoriams, tiek konkurso dalyviams. Iš vienos pusės konkurso organizatorius turi paskelbti konkurso sąlygas, kurias įvykdžius geriausiam pasiūlymui būtų suteikta tam tikra teisė, iš kitos pusės konkurso dalyvis, norėdamas gauti tam tikrą teisę, privalo įvykdyti konkurso organizatoriaus nustatytas sąlygas“¹⁴⁴. Taigi, kai vienašalį sandorį sudaręs asmuo ateityje siekia sudaryti sutartį, pagal pirmiau sudarytą vienašalį sandorį įsipareigojimų atsiranda ir skolininkui, ir kreditoriui. Šalims įvykdžius visas sąlygas pasiekiamas vienašalio sandorio tikslas. Toliau prievoliniai santykiai gali atsirasti sutarties pagrindu.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astrum Magnificum“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, TŪB „Mitnijos investicija“, Nr. 3K-3-677/2006, kategorija 69.

¹⁴¹ Samuel G. Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000. P. 385.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. Alytaus apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-612/2006, kategorija 11.5.2, 14.4.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astrum Magnificum“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, TŪB „Mitnijos investicija“, Nr. 3K-3-677/2006, kategorija 69.

2.4. Įstatyme numatytas teisinių padarinių kilimas pagal vienašalį sandorį

Daugybė prievolių gali atsirasti tiesiogiai iš pačių įstatymų. Įstatymas nustato faktinę sudėtį, kuriai esant asmenis ima sieti įstatyme nustatyta prievolė¹⁴⁵. Toks reglamentavimas pasižymi imperatyvumu. Kaip yra apibrėžęs teismas, „imperatyvioji nuostata reiškia, kad teisės subjektas negali pats pasirinkti kitokio elgesio varianto (skirtingai, nei esant dispozityviajai teisės normai), o privalo elgtis taip, kaip yra nustatyta imperatyviojoje teisės normoje“¹⁴⁶. Sandoriai, taigi ir vienašaliai, yra laisva valia atliekami asmenų veiksmai. Jie sudaromi, siekiant patenkinti įvairius žmogaus poreikius ir interesus. Kadangi civilinėje teisėje vyrauja dispozityvusis teisinio reglamentavimo metodas, santykio šalys turi galimybę elgtis pagal savo nuožiūrą¹⁴⁷. Taigi, sudarius vienašalį sandorį, jo adresatui paliekama galimybė nuspręsti, kaip elgtis. Niekas savo vienašaliais veiksmais negali nurodinėti ir įpareigoti kito. Tačiau civiliniame kodekse yra pasakyta, kad kitiems asmenims iš vienašalio sandorio gali atsirasti pareigų, kai tai nustato įstatymas. **Esant tokiam įstatyminiam reglamentavimui, kitas asmuo netenka galimybės elgtis savo nuožiūra.** Šiuo klausimu verta panagrinėti vieną Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį¹⁴⁸. Bylos fabula buvo tokia: ieškovei iš atsakovo buvo priteisti alimentai vaikų išlaikymui iki jų pilnametystės. Atsakovas neturėjo pakankamai turto ir praktiškai šios pareigos nevykdė. Mirus atsakovo tėvui, jis testamentu paveldėjo tam tikro turto. Atsakovas palikimo atsisakė trečiojo asmens naudai, nors iš gauto turto galėjo įvykdyti prievoles savo vaikams. Tretysis asmuo palikimą priėmė. Teismas šioje byloje sutiko, kad įpėdinis, disponuodamas savo civilinėmis teisėmis, turi teisę laisva valia nuspręsti, ar atsiradusį palikimą priimti, ar jo atsisakyti. Tačiau teismas taip pat pažymėjo, kad įstatymas tėvams nustato teises ir pareigas rūpintis savo vaikais. Atsakovas šios pareigos nevykdė, o atsiradus palikimui, jo prievolės vaikams galėjo būti įvykdytos turto, kurį atsakovas neteisėtai (pažeisdamas ieškovės bei šalių vaikų interesus) atsisakė priimti, sąskaita. „Nustačius, kad įpėdinis neteisėtai, piktnaudžiaudamas savo teise atsisakyti palikimo, atsisako palikimo ir taip pažeidžia kitų asmenų teises ir interesus, [...] pažeistos asmens teisės turi būti ginamos ir jos reikalavimas turi būti tenkinamas to turto, kurio neteisėtai ir pažeidžiant kitų asmenų teises ir interesus buvo atsisakyta, sąskaita, nukreipiant išieškojimą į tą turta, kuris dėl neteisėtu pripažinto sandorio vykdymo perėjo trečiojo

¹⁴⁵ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 63

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007, kategorija 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.

¹⁴⁷ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 47

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007, kategorija 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.

asmens valdymui ir nuosavybėn“. Taigi, testatoriui sudarius vienašalį sandorį – testamentą, įpėdiniui atsirado įstatymo nustatyta pareiga iš testamentu palikto turto įvykdyti prievoles savo vaikams. Tokia pareiga buvo pripažinta vykdytina netgi tada, kai įpėdinis palikimo atsisakė.

Civilinės teisės doktrinoje skolininko veiksmai vykdant prievoles yra laikomi valiniais veiksmais. Jie yra pripažįstami juridiniais faktais, lemiančiais prievolės pabaigą. Taigi, jais yra pasiekiamas konkretus teisinis rezultatas. Tokiems veiksams yra keliami teisėtumo reikalavimai. „Todėl galima teigti, kad skolininko veiksmai vykdant prievolę yra sandoriai“¹⁴⁹. Tokiems veiksams atlikti, t.y. sandoriui sudaryti, pakanka vienos šalies valios. Pavyzdžiui, asmuo gali sumokėti pinigus, suteikti paslaugą ir tokie veiksmai gali būti vertinami kaip sandoriai. Jiems sudaryti pakanka vieno asmens valios. Tokie veiksmai įgyja vienašalio sandorio bruožų. LR CK 6.51 str. numato trečiojo asmens teisę įvykdyti prievolę už skolininką, kai kreditorius nukreipia išieškojimą į skolininko turtą ir tretieji asmenys dėl tokio išieškojimo gali netekti tam tikrų teisių į tą turtą. Skolininkas pagal šį straipsnį prieštaravimo teisės neturi¹⁵⁰. Trečiojo asmens veiksmai įvykdant prievolę gali būti vertinami kaip vienašaliai sandoriai. Tuomet įvyksta subrogacija ir trečiasis asmuo perima kreditoriaus teises (CK 6.112 str.) ir įgyja teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę. Skolininkas turi teisę pareikšti jo reikalavimui visus atsikirtimus, kuriuos jis būtų galėjęs panaudoti prieš pradinį kreditorių. Kaip jau anksčiau minėjome, veiksmai vykdant prievoles turi vienašalio sandorio bruožų. Iš tokių vienašalių sandorių atsiranda įstatymų numatytos teisinės pasekmės jį sudariusiam asmeniui ir kitiems asmenims. Lygiai taip pat po trečiojo asmens prievolės įvykdymo šalių valiai nėra pavaldus ir regreso teisės taikymas. Šis institutas yra daugiau imperatyvaus pobūdžio. Pavyzdžiui, pagal LR CK 6.90 str. 3 dalį garantas įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę skolininkui, įvykdęs už skolininką prievolę. Po prievolės įvykdymo atsiranda visiškai nauja prievolė tarp kitų šalių. Dar vienas pavyzdys - statybos rangos santykiuose naudojamas vienašališkas akto pasirašymas, kai sutarties šalis, turinti pareigą priimti darbus, vengia juos priimti. „Kolegija pažymi, kad vienašališkai pasirašytas aktas turi tokią pat juridinę galią kaip ir pasirašytas abiejų šalių. Toks aktas galioja tol, kol teismas jo nepripažįsta negaliojančiu, o iki to momento nepasirašiusiai šaliai tenka akto sudarymo pasekmės, t. y. tos teisės ir pareigos, kurios atsiranda abiem šalim pasirašius aktą“¹⁵¹. Taigi, kai atitinkamus teisinius padarinius pagal vienašalį sandorį numato įstatymas, adresato sutikimas ar nesutikimas įstoti į tokį vienašalį sandorį nėra teisiškai reikšmingas. Abi vienašalio sandorio šalys susiejamos prievolėmis santykiais.

¹⁴⁹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 28.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003. P. 84.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje A. Škyrio TŪB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-17/2007, kategorija 52.3.

2.5. Įstatyme numatytas privalomas vienašalis sandorio sudarymas

Civilinės teisės teorijoje sandoriai apibrėžiami, kaip asmenų laisva valia atliekami teisiniai veiksmai. Asmuo, kuris sudaro sandorį, įgyvendina laisvą savo pasirinkimą. Teisės teorijoje pabrėžiama, kad „kiekvieno žmogaus valinio veiksmo priežastis yra jo ūkiniai, buitiniai, kultūriniai ir kiti poreikiai. Jie lemia žmogaus norą sudaryti sandorį“¹⁵². Tačiau būna, kad **susidarius atitinkamai teisei situacijai, vienašalį sandorį asmuo sudaryti privalo pagal įstatymus**. Vienas iš tokių sandorių yra privalomas oficialus pasiūlymo pateikimas supirkti akcijas. „Oficialus pasiūlymas – tai vienašalis sandoris, kuris išreiškia pasiūlymą teikiančio asmens (oferento) valią sudaryti akcijų pirkimo ir pardavimo ar mainų sutartį. Tai viešoji oferta. Pasiūlymas yra skirtas visiems bendrovės akcininkams“¹⁵³. 2004 m. balandžio 21 d. Lietuva perkėlė į savo įstatymų bazę Europos Sąjungos direktyvą 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų. Joje nurodyta, kad įsigijęs 40 proc. ar daugiau akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, naujas akcininkas turi vieną ganėtinai brangią pareigą - pateikti oficialų pasiūlymą supirkti akcijas iš smulkiųjų akcininkų už įsigijimo kainą¹⁵⁴. Minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, kad „kai fizinis ar juridinis asmuo, pats arba kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis įsigyja ir dėl to turi 1 straipsnio 1 dalyje minėtos bendrovės vertybinius popierius, kurie kartu su jo turimu tokių vertybinių popierių paketu arba kartu su kitų sutartinai veikiančių asmenų vertybinių popierių paketu tiesiogiai arba netiesiogiai suteikia jam nustatytą balsavimo teisių toje bendrovėje procentą, kuris suteikia jam tos bendrovės kontrolę, valstybės narės užtikrina, kad toks asmuo **privalėtų padaryti pasiūlymą, kuris būtų tos bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonė**“¹⁵⁵. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatyme atkartotas direktyvos reglamentavimas. Jame nurodyta – „jeigu asmuo, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įgyja akcijas, kurios kartu su jo turimu akcijų paketu arba kartu su kitų sutartinai veikiančių asmenų turimu akcijų paketu suteikia daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės, dėl kurios akcijų teiktinas oficialus siūlymas, visuotiniame akcininkų susirinkime, jis privalo arba perleisti akcijas, viršijančias šią ribą, arba teikti privalomą oficialų siūlymą“¹⁵⁶. Šis institutas leidžia smulkiesiems akcininkams pasirinkti, ar kuriam nors subjektui (vienam ar kartu su kitais subjektais) įgijus tiek emitento akcijų, kad jis gali (vienas

¹⁵² Vasarienė D. Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002. P. 44.

¹⁵³ Misius R. Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77 (69). P. 43.

¹⁵⁴ Kameneckė A. Priešiško perėmimo taikiklyje // Valstybė, 2009 rugpjūtis. Nr. 8 (28).

¹⁵⁵ Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on Takeover Bids // [2004] OJ L142/12.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626.

arba kartu su kitais subjektais) kontroliuoti tos bendrovės veiklą, savo akcijas parduoti ir pasitraukti iš bendrovės, ar ir toliau likti smulkiaisiais akcininkais. „Privalomojo oficialaus pasiūlymo taisyklė yra **išimtis iš sandorio šalies valios autonomijos principo**. Ji nustatoma smulkiųjų akcininkų ir bendrovės interesais“¹⁵⁷. Civilinėje teisėje tai gana retas reiškinys. „Oficialaus pasiūlymo tikslas yra bendrovės akcininkų interesų apsauga. Šis institutas užtikrina vienodas akcininkų galimybes parduoti akcijas [...]. Akcininkams turi būti suteikta pakankamai laiko susipažinti su oficialaus pasiūlymo informacija ir priimti sprendimą“¹⁵⁸. Taigi, anksčiau sudaryta akcijų pirkimo-pardavimo sutartis sąlygoja privalomą vienašalio sandorio sudarymą. Toks imperatyvus reglamentavimas yra grindžiamas tiek moraliniais, tiek verslo efektyvumo didinimo motyvais. Kaip yra pažymėjęs teismas „Privalomas pasiūlymas supirkti atskaitingo emitento vertybinius popierius yra smulkiųjų akcininkų teisių užtikrinimo priemonė. [...] Įstatymo leidėjo nustatyta 40 proc. balsų riba reiškia, kad peržengęs šią ribą asmuo arba kartu veikiantys asmenys įgyja bendrovės kontrolę, kartu smulkieji akcininkai netenka galimybės daryti įtaką įmonės valdymui. Ši priežastis, taip pat sumažėjęs bendrovės akcijų likvidumas gali nulemti akcijų nuvertėjimą“¹⁵⁹. Tikimybė, kad smulkieji akcininkai sandorio atsisakys lieka gana maža, nes, pavyzdžiui, „bendrovių kontrolės perėmimo pasiūlymai taip pat suteikia akcininkams galimybę parduoti savo akcijas oficialų pasiūlymą pateikusiam asmeniui už aukštesnę kainą nei prieš tai buvusi“¹⁶⁰. Įsigilinus į privalomo oficialaus pasiūlymo pateikimo supirkti akcijas iš smulkiųjų akcininkų prasmę, galime konstatuoti, kad jame *a priori* slypi prievoliųjų santykių atsiradimas.

¹⁵⁷ Misius R. Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77 (69). P. 43.

¹⁵⁸ Ten pat.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. G. D., AB „Panevėžio keliai“, Nr. 3K-3-176/2007, kategorija 22.3.4.

¹⁶⁰ Misius R. Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77 (69). P. 44.

3. VIENAŠALIO SANDORIO ĮTAKOS APIMTIS IR JO ATSIŠAKYMAS

3.1. Skirtinga vienašalio sandorio įtakos apimtis jo šalims ir tretiesiems asmenims

Civilinės teisės doktrinoje prievolė yra apibūdinama trimis pagrindiniais požymiais: civilinis teisinis santykis atsiranda tarp dviejų asmenų; kreditorių ir skolininką sieja tarpusavio teisės ir pareigos; už įsipareigojimų neįvykdymą skolininkui taikomos civilinės teisės sankcijos¹⁶¹. Vienašaliai sandoriai būna gana įvairūs pagal teisių ir pareigų pasiskirstymą ir apimtį tarp kreditoriaus, skolininko ir trečiųjų asmenų. **Civilinėje teisėje yra tokių vienašalių sandorių, kurie įtakoja tik vieną šalį.** Pavyzdžiui, kertinis paveldėjimo teisės sandoris - testamentas. Tai asmens valios laisvės principo išraiška. Testatorius turi pasirinkimo laisvę sudaryti, ar nesudaryti testamentą, jo valioje yra testamentu turinio nustatymas. Testatorius sudarytą testamentą bet kada gali pakeisti ar papildyti. „Testamentas, kaip vienašalis sandoris, sukelia teises ir pareigas tik vienai šaliai – įpėdiniams pagal testamentą. Paties testatoriaus testamentas nevaržo“¹⁶². Analizuojant LR CK 5.37 str. galime daryti išvadą, kad testamentu gali būti įpareigoti ne tik įpėdiniai. Testatorius turi teisę nustatyti vieną ar net kelis testamentu vykdytojus, kuriems atsiranda pareigų. „Testatorius gali įpareigoti tik įpėdinį (CK 5.23 str.) arba testamentu vykdytoją, bet ne trečiuosius asmenis“¹⁶³. Reikėtų pažymėti, kad asmuo, prisiėmęs testamentu vykdytojo pareigas, be svarbių priežasčių nebegali jų atsisakyti. „Testamento vykdytojas turi teisę bet kada atsisakyti testamentu vykdytojo pareigų tik tuo atveju, kai yra visų įpėdinių sutikimas“¹⁶⁴. Reikalingas kitas vienašalis s sandoris, t.y. sutikimas, iš įpėdinių pusė.

Visiškai kitoks sandoris pagal teisių ir pareigų pasiskirstymą yra, pavyzdžiui, vekselis. Įstatymas jį apibrėžia kaip vertybinį popierių, kuris išrašomas šio įstatymo nustatyta tvarka ir kuriuo jį išrašęs asmuo be sąlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba įsako tai padaryti kitam¹⁶⁵. Pagal teismo aiškinimą „Iš įstatyme įtvirtintos vekselio, kaip vertybinio popieriaus, sąvokos matyti, kad tiek įsakomasis, tiek paprastasis vekselis yra dokumentas, kuriame įtvirtinta besąlygiška mokėjimo pareiga ir iš šios pareigos atsiradusi reikalavimo teisė“¹⁶⁶. Vekselį išrašantis asmuo sukuria sau pareigą

¹⁶¹ Bitė V., Kiršienė J. Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas // Jurisprudencija. 2008, Nr. 5 (107). P.66.

¹⁶² Papirtis L.V., Baranauskas E., Kiršienė J. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 184.

¹⁶³ Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K. Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1. P. 67.

¹⁶⁴ Gaivenis V., Valiulis A. Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 1998. P. 147.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-851.

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje E. P. v. BUAB „Macionas“, AB Ūkio bankas, Klaipėdos miesto 1-ojo notarų biuro notarė A. K., Nr. 3K-3-474/2007, kategorija 22.3.1.

sumokėti, o vekselio turėtojas įgyja teisę reikalauti vekselyje nurodytos sumos sumokėjimo.

Tokio vienašalio sandorio pagrindu atsiranda vienašalė prievolė. „Pagal teisių ir pareigų pasiskirstymą tarp šalių prievolės skirstomos į vienašales ir dvišales. Vienašalės yra tokios prievolės, kurių viena iš šalių turi tik teises, o kita – tik pareigas“¹⁶⁷. **Vienašalis sandoris gali būti ir dvišalės prievolės atsiradimo prielaida.** „Dvišalių prievolių atveju abi šalys turi ir teises, ir pareigas“¹⁶⁸. Jau nagrinėjome teisių ir pareigų pasiskirstymą tarp viešo konkurso organizatoriaus ir jo dalyvio. Įgaliojimu, kaip vienašaliu sandoriu, yra apibrėžiamos įgaliotinio teisės ir veiksmai, kuriuos jis turi teisę atlikti. Veikdamas pagal įgaliojimą įgaliotas asmuo prisiima ir atitinkamas pareigas. Jis privalo būti lojalus, laikytis atstovaujamojo nurodymų, veikti apdairiai ir kompetetingai, informuoti ir teikti ataskaitas atstovaujajam, bei perduoti jam viską, ką gavo vykdydamas pavedimą¹⁶⁹. Tuo tarpu įgaliotojas turi teisių ir pareigų tiek įgaliotinio atžvilgiu, tiek prieš trečiuosius asmenis. Teismas yra konstatavęs, kad įgaliojimo apimtis gali būti labai didelė, „pagal jį įgaliotojui gali atsirasti įvairios ir sudėtingos teisės bei pareigos“¹⁷⁰. Įgaliojimas yra toks vienašalis sandoris, kurio pagrindu sudaromi kiti sandoriai arba atliekami įvairūs teisiniai veiksmai. Tie sandoriai gali būti vienašaliai, pavyzdžiui, perįgaliojimas, arba dvišaliai, t.y. sutartys, arba įvairūs kiti teisiniai veiksmai. „Veikdamas suteikto įgaliojimo ribose įgaliotinis gali paimti iš bankų piniginius indėlius, dovanoti butą, parduoti automobilį“¹⁷¹ ir panašiai. Taigi, praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai vienašalio sandorio įtakos apimtis yra labai plati. Sudarytas vienašalis sandoris teisinių padarinių gali sukelti ir tretiesiems asmenims. Vienoje iš savo bylų teismas yra pripažinęs, kad „Sandoris yra civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, pasikeitimo ar panaikinimo pagrindas. **Vienašalio sandorio pagrindu teisės ir pareigos gali atsirasti ne tik sandorį sudariusiems asmenims, bet ir tretiesiems asmenims**“¹⁷². Tokia situacija susiklosto, kai vienašalio sandorio pagrindu yra sudaromi kiti sandoriai. Į teisinius santykius įtraukiami tretieji asmenys, kurie yra to vėlesnio sandorio šalys. Tačiau būtent vienašalio sandorio pagrindu jiems atsiranda galimybė įgyti atitinkamas teises ir pareigas. Pavyzdžiui, keli asmenys yra akcinės bendrovės akcininkai. Vienas iš jų nusprendžia turimas akcijas parduoti trečiajam asmeniui. Kiti akcininkai sutinka

¹⁶⁷ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 26.

¹⁶⁸ Ten pat.

¹⁶⁹ Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2. P. 85, 86.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. A. v. AB bankas „Hansabankas“, Nr. 3K-3-256/2006, kategorija 21.4.2.3; 24.1; 26.2; 30.9.2; 32.5.1; 75.8.; 114.11.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje L. Balnienė v. A. Balnys ir kt., Nr. 3K-3-126/1999, kategorija 42.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. Lukošienė v. B. Šiaulienė, Nr.3K-3-343/1999 m, kategorija 42.

sudaryti pirmumo teisės įsigyti akcijas atsisakymo sandorius ir juos sudaro. Tokių vienašalių pareiškimų pagrindu gali būti sudaroma akcijų pirkimo - pardavimo sutartis su trečiuoju asmeniu, nes „akcininkas įsipareigoja „nesikėsinti“ į kitų akcininkų parduodamas akcijas“¹⁷³. Kitas pavyzdys galėtų būti įpėdinio pareiškimas apie palikimo atsisakymą, kai tokiu pagrindu kitiems įpėdiniams yra išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas. Įpėdiniui priklausiusią palikimo dalį lygiomis dalimis paveldi kiti įpėdiniai¹⁷⁴. Palikimo atsisakymo pagrindu įpėdiniui priklausiusi turto dalis kitų paveldėtojų gali būti parduota, išnuomota, įkeista ir pan. Teisės ir pareigos tretiesiems asmenims vienašalio sandorio pagrindu atsiranda netiesiogiai. Tai įvyksta per teisinių santykių plėtojimąsi bendroje civilinėje – ekonominėje apyvartoje. **Sudarytas vienašalis sandoris įgalina kitus asmenis atitinkamai veikti ir kurti teisinius santykius su trečiaisiais asmenimis.** Trečiųjų asmenų teisės ir pareigos pagal vienašalį sandorį gali atsirasti ir pagal įstatyminį reglamentavimą. Pavyzdžiui, asmuo atsisako teisės į žemės nuosavybės atkūrimą kito pretendento naudai. Pastarajam mirus pagal LR CK 5.1 straipsnį mirusio fizinio asmens turtinės teisės pereina įpėdiniams pagal įstatymą arba įpėdiniams pagal testamentą. Kokia yra skirtingos vienašalio sandorio įtakos apimties teisinė reikšmė? Nuo to gali priklausyti vienašalio sandorio atsisakymo teisės įgyvendinimo sudėtingumas.

3.2. Teisės atsisakyti vienašalio sandorio ribojimas

Vienašaliais sandoriais sukuriama, pakeičiama arba panaikinama teisės ir pareigos, kurios sieja mažiausiai du asmenis. „Prievolė turi garantuoti teisinių santykių stabilumą, o jis įmanomas tik tuo atveju, jeigu prievolė šalis sies tol, kol bus įvykdyta. Atsiradusios tarp šalių prievolės sukuria pareigas, kurių jos negali atsisakyti ir kurias privalo vykdyti“¹⁷⁵. Vienašalio sandorio atsisakymas gali lemti kieno nors interesų ir teisėtų lūkesčių pažeidimą arba tam tikros veiklos pabaigą. Pavyzdžiui, „Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veikla, susijusi su didesnio pavojaus šaltiniu, gali pasibaigti [...], dėl prievolių teisinių santykių, kurie buvo pagrindas valdyti objektą, pasibaigimo (vienašalio sandorio atšaukimo, sutarties pasibaigimo arba nutraukimo ir pan.)“¹⁷⁶. **Civilinėje teisėje yra pripažįstama galimybė atšaukti vienašalį sandorį.** Reikėtų pasakyti, kad kuo didesnė vienašalio sandorio įtakos apimtis, tuo sunkiau yra vienašalio sandorio atsisakyti. Pabandykime tai pagrįsti.

¹⁷³ Bitė V., Kiršienė J. Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas // Jurisprudencija. 2008, Nr. 5 (107). P. 67.

¹⁷⁴ Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K. Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1. P. 87.

¹⁷⁵ Jarulaitis M. Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje // Teisės problemos. 2006, Nr. 2 (52). P. 26.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje E. Kantauskas v. V. Vilkinas, Nr. 3K-3-221/2001, kategorija 39.3, 39.6.2.2, 94.3.

Anksčiau minėjome, kad gali būti tokių vienašalių sandorių, kurie įpareigoja tik vieną šalį. Testamentas įpareigoja tik įpėdinius pagal testamentą, o pačio sandorio sudarytojo jis nevaržo. Pagal šio sandorio prasmę, tretiesiems asmenims įpareigojimų atsirasti negali¹⁷⁷. Taigi, vienašalio sandorio įtakos apimtis, pagal įtakojamų šalių skaičių, yra gana ribota. Įstatymas formuoja gana liberalią tokio sandorio atsisakymo procedūrą. LR CK 5.35 str. pasakyta, kad testatorius gali bet kada testamentą panaikinti. „Testatorius gali panaikinti testamentą savo nuožiūra įvairiais būdais: testamentą sunaikinti, perbraukti testamento tekstą, padaryti jame įrašus ir pan.“¹⁷⁸. **Asmens teisė atsisakyti vienašalio sandorio praktiškai nėra varžoma. Nereikalaujama sandorio atsisakymo motyvų.** Praktikoje gali pasitaikyti taip, kad „Testatorius testamentu visą turtą paliko sūnui, antruoju – vėliau sudarytu testamentu visą turtą paliko dukrai. Susipykęs su dukra, testamentą panaikino, nieko nepasisakęs apie pirmąjį testamentą.¹⁷⁹“. Tiesa, yra nustatyta oficialaus testamento panaikinimo forma. Tokiu atveju reikia paduoti pareiškimą atitinkamai institucijai. Nereikėtų užmiršti, kad pats testamento sudarymo faktas prievolinių santykių nesukelia. Tam reikia atitinkamų aktyvių veiksmų iš įpėdinių pusės. Tokia situacija irgi lemia paprastą jo atšaukimo procedūrą. Įstatymu yra numatyta galimybė bet kada panaikinti ir įgaliojimą. Teismas yra pasakęs, kad „atstovavimo santykių įforminimas vienu ar kitu būdu teisinės pasekmės sukelia analogiškas, nes tiek esant dvišaliam sandoriui (pavedimo sutarčiai), tiek vienašaliam - įgaliojimui, įgaliojimas vienašališkai gali panaikinti įgaliojimą ar pavedimą, kaip ir įgaliotinis turi teisę atsisakyti nuo įgaliojimo ar pavedimo (CK 75 str.; 402 str.)“¹⁸⁰. Tačiau pagal įgaliojimą teisių ir pareigų kyla tiek įgaliotojui, tiek įgaliotiniam. Todėl **įstatymas nustato papildomų reikalavimų, norint šį vienašalį sandorį atšaukti.** Skirtingai nei testamento atveju, apie įgaliojimo panaikinimą **būtina pranešti** įgaliotiniui bei žinomiesiems tretiesiems asmenims, vadovaujantis LR CK 2.148 str. Įgaliotinis privalo grąžinti įgaliojimą atstovaujajam ar jo teisių parėmėjams, vadovaujantis LR CK 2.144 str. „Įgaliojimas neprivalo nurodyti įgaliojimo naikinimo motyvų“¹⁸¹. Taip pat rekomenduojama apie įgaliojimo panaikinimą pranešti jį tvirtinusiai notarui. Prievoliniai santykiai tarp įgaliotojo ir įgaliotinio baigiasi nuo to momento, kai įgaliotiniui buvo pranešta apie įgaliojimo panaikinimą. Tačiau „įgaliojimas gali būti tikras, kad įgaliotinis nepasinaudos pasibaigusiu įgaliojimu tik įgaliotiniui

¹⁷⁷ Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K. Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1. P. 67.

¹⁷⁸ Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. Ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 207.

¹⁷⁹ Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K. Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1. P. 64.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje T. Celovalnikova ir kt. v. N. Bakauskienė ir kt., Nr. 3K-3-956/1999, kategorija 36.

¹⁸¹ Gaivenis V., Valiulis A. Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei tvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001, Nr. 2. P. 88.

gražinus įgaliojimą¹⁸². Tai ypač svarbu santykiuose su trečiaisiais asmenimis. „Skirtingai nuo bendrojo įgaliojimo, prokūra taikoma verslo santykiams“¹⁸³. Ji turi būti įregistruota teisės aktu nustatyta tvarka. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ siekiant nutraukti atšauktos prokūros galiojimą, toks faktas turi būti registruojamas juridinių asmenų registre¹⁸⁴. Taigi, įstatymas gali numatyti ir **vienašalio sandorio atsisakymo fakto privalomą teisinę registraciją**.

Civilinėje teisėje yra ir tokių vienašalių sandorių, kuriems įstatymas numato atvejus, kada asmuo netenka sandorio atsisakymo teisės. Viešą konkursą galima atšaukti tiksliai nustatyto darbams pateikti termino pirmoje pusėje. Tačiau organizatorius atlyginti išlaidas dalyviams privalo iki tol, kol jie sužinojo ar turėjo sužinoti apie konkurso atšaukimą (LR CK 6.948 str.). Viešas pažadėjimas sumokėti atlyginimą gali būti atšaukiamas tokiu pat būdu, kaip ir buvo paskelbtas. Tačiau asmuo tokios teisės nebeturi kai: pačiame skelbime buvo nurodyta, kad pažadas neatšaukiamas; pagal savo esmę pažadas yra neatšaukiamas; skelbime buvo nustatytas terminas konkrečiam veiksmui atlikti; iki atšaukimo kiti asmenys jau atliko skelbime nurodytą veiksmą (LR CK 6.946 str.). Asmeniui, kuris pažadėjo viešą atlyginimą ir vėliau sandorį atšaukė, įstatymas taip pat nustato pareigą atlyginti nuostolius asmenims, kurie juos patyrė rengdamiesi atlikti skelbime nurodytą veiksmą. Yra žinoma, kad „vienašalio sandorio akceptavimas įvyksta tik tada, kai sąlygos išpildomos visiškai. [...] Sandorį atšaukti įmanoma bet kuriuo metu, kol jo neakceptavo akceptantas.“¹⁸⁵. Taigi, minėtais atvejais iki sandorio atšaukimo teisiškai tarp šalių prievoliniai santykiai dar nėra susiklostę. Tačiau vienašalį sandorį atšaukus, jo sudarytojui kyla pareigą atlyginti nuostolius. Kokiu pagrindu ši pareiga atsiranda? Teisės doktrinoje yra nuomonė, kad „sudarant sąlyginius vienašalius sandorius įsipareigojimai skolininkui atsiranda tuoj pat, o kreditoriui tik įvykdžius apibrėžtą sąlygą. Pirmiausia atsiranda įsipareigojimai skolininkui. Vėliau susiklosto kita prievoliųjų santykių pusė, t.y. kreditoriui atsiranda teisės. Susiformuoja pilnaverčiai prievoliniai santykiai“¹⁸⁶. Mūsų nuomone, įstatymų leidėjas, nustatydamas pareigą sandorius sudariusiems asmenims atlyginti nuostolius, rėmėsi būtent šia koncepcija. Pagal LR CK reglamentavimą matyti, kad tiek viešo atlyginimo pažadėjimo, tiek viešo konkurso paskelbimo atvejais skolininkui įsipareigojimai kyla tuoj pat po sandorio sudarymo. Skolininko pareiga atlyginti nuostolius kreditoriui už sandorio atšaukimą jau būna

¹⁸² Gaivenis V., Valiulis A. Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei tvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001, Nr. 2. P. 45.

¹⁸³ Diškevičius Ž. Įgaliojimo ir prokūros teisiniai aspektai // Juristas. 2006, Nr. 4. P. 27.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810.

¹⁸⁵ Richards P. Law of Contract. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2006. P. 45.

¹⁸⁶ Ten pat. P. 20.

susiformavusi, nepriklausomai nuo to, ar kreditorius įvykdys sąlygas.

Civilinėje teisėje yra tokių vienašalių sandorių, kurių atsisakyti pagal įstatymus negalima. Sandorius sudarę asmenys gali tik ginčyti paties sandorio galiojimą. Pavyzdžiui, vekselio davėjas neturi teisės atsisakyti savo išrašyto vekselio nei iki perdavimo pagal indosamentą, nei juo labiau po to. „Tokiu atveju, kai vekselio išrašymas neatitinka vidinės asmens, t.y. vekselio davėjo, valios, sąžiningas, teisingas, protingas, apdairus ir rūpestingas asmuo turėtų iš karto ginčyti vekselį, nelaukdamas, kada šis bus perduotas pagal indosamentą“¹⁸⁷. Taigi, iki to momento, kol vekselio turėtojas pareikalaus apmokėjimo, vekselio davėjas turi galimybę vekselį ginčyti, bet ne atšaukti. Kuo yra ypatingas vekselis, kad jį išrašęs asmuo negali jo tiesiog atsisakyti? Teismas yra konstatavęs, kad „vekselyje įtvirtinta mokėjimo prievolė ir iš jos atsiradusi reikalavimo teisė yra abstraktaus pobūdžio. Prievolės abstraktumas reiškia tai, kad: pirma, abstrakti prievolė yra savarankiška, t. y. jos nesieja teisinis ryšys su jos atsiradimo pagrindu; antra, abstrakčios prievolės subjektai negali remtis tokios prievolės atsiradimo pagrindo buvimu, jo galiojimu ar negaliojimu, reikalaudami vykdyti ar atsisakydami vykdyti pareigas, kilusias iš šios prievolės“¹⁸⁸. Iš to kyla ir daugiau pasekmių: vekselį perdavus indosamentu, dėl jo abstraktumo nuo prievolės, kurios pagrindu jis buvo išduotas, vekselio davėjas privalo be išlygų jį apmokėti teisėtam vekselio turėtojui. Ir tik po to jis gali įrodinėti neteisėtą vekselio įgijimo pagrindą arba jame įtvirtintą reikalavimo teisę¹⁸⁹. Civilinėje teisėje galima rasti ir daugiau pavyzdžių, kai įstatymas nenumato galimybės vienašalio sandorio atsisakyti. Vadovaujantis LR CK 5.60 str. 4 dalimi neleidžiama atsisakyti palikimo priėmimo vienašalio sandorio. Palikimo priėmimo sandoris netiesiogiai įtakoja ir kitus asmenis, t.y. lemia teisės į palikimą pasibaigimą kitiems galimiems įpėdiniams be šios teisės transformacijos į kitą teisę. Tokiu būdu sandorio įtakos apimtis tampa gana didelė. Priimdamas palikimą asmuo besąlygiškai prisiima viską, kas sudaro palikimą, taip pat ir skolų riziką. Galima teigti, kad dažniausiai atsisakyti priimto palikimo asmuo gali norėti, būtent, dėl paaiškėjusių skolų. Tačiau asmuo negali piktnaudžiauti teise, siekdamas neigiamas pasekmes perkelti kitiems. Reikėtų pritarti A. Dambrauskaitės nuomonei, kad palikimo priėmimą reikia laikyti neatšaukiamu sandoriu¹⁹⁰. Tokiu būdu yra garantuojamas teisinių santykių stabilumas ir skaidrumas.

Gana nemažai teisinių problemų gali kilti, norint atšaukti vienašalį sandorį, kurio pagrindu teisių ir pareigų atsirado tretiesiems asmenims. Tokio vienašalio sandorio įtakos apimtis yra labai didelė ir gali būti pažeisti ne vieno asmens interesai. Teisės doktrinoje šiuo

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje J.B. v. G.R., Nr. 3K-7-216/2007, kategorija 22.3.1.

¹⁸⁸ Ten pat.

¹⁸⁹ Ten pat.

¹⁹⁰ Dambrauskaite A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 75.

klausimu vyksta diskusijos. Vieni autoriai teigia, kad atšaukti galima tik dar neįvykdytą arba nepradėtą vykdyti vienašalį sandorį. Jeigu sandoris jau įvykdytas arba pradėtas vykdyti, atsisakyti jo nebegalima, jis gali būti pripažintas negaliojančiu teismo tvarka¹⁹¹. Kitaip sakant, **negalima atsisakyti sudaryto vienašalio sandorio, jeigu tokio sandorio pagrindu teisių ir pareigų atsirado tretiesiems asmenims**. Kiti teigia, kad „galima būtų žengti dar toliau ir pripažinti, kad net ir tais atvejais, kai palikimo atsisakymo sandoris jau yra sukėles pasekmių tretiesiems asmenims, pavyzdžiui, palikimą jau yra priėmę kiti įpėdiniai, tačiau jie visi sutinka, kad ir palikimo atsisakęs įpėdinis paveldėtų, [...] įpėdinis galėtų palikimo atsisakymo sandorį atšaukti ir paveldėti drauge su kitais įpėdiniais“¹⁹². Išreiškiama pozicija, kad **nepažeidžiant trečiųjų asmenų interesų būtų galima atšaukti anksčiau sudarytą vienašalį sandorį, kuris jiems sukėlė teisinių padarinių**. Mūsų nuomone, bendraja taisykle reikėtų laikyti pirmąją poziciją, kad vienašalio sandorio, sukėlusio teisinių padarinių tretiesiems asmenims, atšaukti nebegalima. Ir kaip yra konstatavęs teismas „Tokiu atveju sandorį sudaręs asmuo nebegali jo vienašališkai panaikinti ar atšaukti, o gali tik jį ginčyti, įrodydamas, kad sandoris negalioja“¹⁹³. Tačiau kai kurie vienašaliai sandoriai, sukėlę teisinių padarinių tretiesiems asmenims, galėtų būti atšaukiami vadovaujantis antrąją nuomone. Tokia atšaukimo teisė turėtų būti numatyta konkreitiems vienašaliams sandoriams ir reglamentuota įstatymuose.

¹⁹¹ Gaivenis V., Valiulis A. Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei tvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001, Nr. 2. P. 88.

¹⁹² Dambrauskaite A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104), P. 79.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. Lukošienė v. B. Šiaulienė, Nr.3K-3-343/1999 m, kategorija 42.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Mūsų nuomone, **pirmoji hipotezė, kad vienašalis sandoris yra savarankiška ir lygiavertė kitiems pagrindams prievolinių santykių kilimo prielaida, pasitvirtino tik iš dalies.** Hipotezę paneigia tai, kad pagal sudarytą vienašalį sandorį, kuris adresuojamas kitam asmeniui, prievoliniai santykiai atsiranda ne visada. Prievoliniai santykiai pagal vienašalį sandorį, kuris skirtas jį sudarančiam asmeniui, atsiranda tik tada, kai jis sudaromas atitinkamomis sąlygomis. Tačiau vienašalis sandoris visada sukelia prievolinius santykius, jeigu tai numato įstatymas.

1. Vienašaliu sandoriu laikomas sandoris, kuriam sudaryti būtina ir pakanka vienos šalies valios. Toks sandoris gali būti skirtas jį sudarančiam asmeniui arba adresuojamas kitam asmeniui. Nuo to tiesiogiai priklauso prievolinių santykių kilimo sąlygos.
2. Vienašalis sandoris teisinių santykių kūrimo procesuose naudojamas dvejopai:
 - a) kaip pirminis pagrindas, sukuriantis tarp asmenų teisinius santykius;
 - b) jis gali būti papildomu juridiniu faktu jau esamuose teisiniuose santykiuose.Vieni vienašaliai sandoriai savo prigimtimi priklauso tik pirmajai grupei, kiti tik antrajai, tretį gali būti naudojami ir kaip pagrindiniai, ir kaip papildomi.
3. Kai vienašalis sandoris skirtas jį sudarančiam asmeniui, nėra prieštaravimo civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principui. Sandorio sudarymas yra ir asmens laisva valia duodamas sutikimas išsipareigoti. Prievolinių santykių kilimo sąlygos yra šios:
 - a) vienašaliu sandoriu įtakojami jau esami teisiniai santykiai;
 - b) tokie teisiniai santykiai turi būti teisėti ir galiojantys;
 - c) vienašaliu sandoriu teisinių padarinių asmuo turi siekti sau.
4. Kai vienašalis sandoris adresuojamas kitam asmeniui būtinas adresato sutikimas įstoti į tokį sandorį. Atsiranda laiko tarpas tarp vienašalio sandorio sudarymo ir prievolinių santykių kilimo. Adresatui neįstojus į vienašalį sandorį prievoliniai santykiai nesusiklosto.
5. Sąlyginio vienašalio sandorio sudarymo ir prievolinių santykių kilimo momentai nesutampa. Prievolinių santykių kilimo momentas yra sąlyginiame vienašaliame sandoryje nurodytos sąlygos įvykdymas.
6. Pagal LR CK 6.946 str. 2 d. ir 6.948 str. 3 d. reglamentavimą matyti, kad viešo atlyginimo pažadėjimo, viešo konkurso atvejais sandorio sudarytojui, t.y. skolininkui, išsipareigojimai kyla tuoj pat po sandorio sudarymo. Tai pagrindžia skolininkui nustatyta pareiga atlyginti nuostolius kreditoriui už sandorio atšaukimą.

7. Pagal tai, ar vienašalis sandoris savo esme adresatui sukuria pareigą informuoti sandorio sudarytoją apie savo įstojimą į sandorį, ar nesukuria, išskiriamos dvi sandorių grupės:
 - a) paprastesnės sandaros vienašaliai sandoriai, kuriais asmuo siekia kitus paskatinti atlikti tam tikrus veiksmus. Prievoliniai santykiai klostosi tik vienašalio sandorio ribose.
 - b) vienašaliai sandoriai, kurių pagalba yra sudaromi įvairūs kiti sandoriai. Tokiu atveju adresatui kyla pareiga informuoti sandorio sudarytoją apie savo įstojimą į vienašalį sandorį.
8. Pagal vienašalį sandorį visada atsiras prievoliniai santykiai, jeigu tai numato įstatymas. Kitos šalies sutikimas ar atsisakymas tapti prievoliųjų santykiu šalimi nėra teisiškai reikšmingi.
9. Įvykus atitinkamiems juridiniams faktams, vienašalio sandorio sudarymas gali būti privalomas pagal įstatymus. Tokie sandoriai dažniausiai sudaromi dėl kitų asmenų interesų. Esant tokiai vienašalio sandorio prigimčiai, prievoliųjų santykių atsiradimas yra *a priori*.
10. Vienašaliai sandoriai skiriasi pagal įtakos apimtį sandorio šalims ir tretiesiems asmenims. Civilinėje teisėje yra tokių vienašalių sandorių, kurie teisinius padarinius sukelia tik vienai šaliai. Pagal kitus sandorius teisiniai padariniai atsiranda abiem šalim. Vienai šaliai gali kilti tik pareiga, kitai tik teisė (vienašalė prievolė). Abiem šalim gali kilti ir teisių, ir pareigų (dvišalė prievolė). Vienašalio sandorio pagrindu teisės ir pareigos gali atsirasti ir tretiesiems asmenims.
11. Nuo vienašalio sandorio įtakos apimties jo šalims ir tretiesiems asmenims priklauso vienašalio sandorio atsisakymo teisės egzistavimas ir jos įgyvendinimo sudėtingumas. Kuo vienašalio sandorio įtakos apimtis didesne, tuo sudėtingiau jo atsisakyti.

Tyrimo rezultatai paneigė antrąją hipotezę, kad **vienašaliai sandoriai įstatymuose reglamentuojami ir Lietuvos teismuose susijusios bylos sprendžiamos nuosekliai ir teisingai**. Lietuvos teismų praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai teismai priėmė skirtingus sprendimus, ar atitinkamas juridinis faktas yra vienašalis sandoris, ar ne. Dėl to, kad vienašalis sandoris teismų nebuvo pripažintas sandoriu, buvo klaidingai draudžiama jį ginčyti sandorių negaliojimo pagrindais. Taip pat Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse viešas atlyginimo pažadėjimas (LR CK 6.946 str.) ir viešas konkursas (LR CK 6.948 str.), kurie yra vienašaliai sandoriai, reglamentuojami šeštos knygos ketvirtoje dalyje kartu su įvairiomis sutartimis.

12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.63 str. 4 d. nurodyta, kad kitiems asmenims iš vienašalio sandorio *pareigos* atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka. Tačiau iš vienašalio sandorio atsiradusioms *teisėms* kiti asmenys taip

pat turi pritarti. Tik nuo to momento atsiranda prievoliniai santykiai. Vertėtų papildyti LR CK 1.63 str. 4 d. įrašant ir *teises*, kaip galinčias kilti tiesiogiai tik jį sudarančiam asmeniui. Galima būtų parašyti: *Iš vienašalio sandorio atsiranda teisės ir pareigos jį sudariusiam asmeniui. Kitiems asmenims iš vienašalio sandorio teisės ir pareigos atsiranda tik įstatymų nustatytais atvejais arba kai tie asmenys sutinka.*

13. Mūsų nuomone, būtų tikslinga papildyti LR CK 1.64 str., nurodant, kad vienašaliai sandoriai, kurie yra sudaromi dėl kitų reikšmingų sandorių vykdymo, turėtų būti sudaromi ta forma, kuria yra sudaryti pagrindiniai sandoriai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
3. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 10 – 1024.
4. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30 – 851.
5. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626.
6. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19 – 138.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810.
8. Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on Takeover Bids // [2004] OJ L142/12.
9. UNIDROIT Principles for International Commercial Contracts (2004): <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-10-17.
10. Гражданский кодекс Российской Федерации. Полный текст. Москва: Гном-прес, 1997.

Specialioji literatūra

11. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002.
12. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003.
13. **Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt.** Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
14. **Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt.** Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
15. **Bitė V., Kiršienė J.** Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas // Jurisprudencija. 2008, Nr. 5 (107).

16. **Dambrauskaitė A.** Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2 (104).
17. **Diškevičius Ž.** Įgaliojimo ir prokūros teisiniai aspektai // Juristas. 2006, Nr. 4.
18. **Gaivenis V., Valiulis A., Jovaiša K.** Konsultacijos šeimos, nuosavybės, paveldėjimo ir sutarčių teisės klausimais // Verslo ir komercinė teisė. 2004, Nr. 1.
19. **Gaivenis V., Valiulis A.** Konsultacijos turto paveldėjimo, sandorių sudarymo bei tvirtinimo ir kitais klausimais // Teisės problemos. 2001, T.2.(32).
20. **Gaivenis V., Valiulis A.** Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 1998.
21. **Gaivenis V., Valiulis A.** Notarinė praktika. Klausimai ir atsakymai. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2000.
22. **Guptor M.** Įskaitymas kaip prievolių pabaiga // Juristas. 2005, Nr. 9.
23. **Jarulaitis M.** Vienašališko sutarties nutraukimo pagrindai, tvarka bei pasekmės Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje // Teisės problemos. 2006, Nr. 2 (52).
24. **Kameneckė A.** Priešiško perėmimo taikiklyje // Valstybė, 2009 rugpjūtis. Nr. 8 (28).
25. **Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt.** Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. T. 1.
26. **Mikelėnas V.** Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
27. **Mikelėnas V.** Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62).
28. **Mikelėnas V.** Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius. Justitia, 1996
29. **Misius R.** Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77 (69).
30. **Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt.** Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2.
31. **Pranckevičius A., Pumputienė R.** Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės // Juristas. 2005, Nr. 4.
32. **Vaišvila A.** Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2002.
33. **Vasarienė D.** Civilinė teisė. Paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
34. **Vileita A.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3) // Justitia. 2003, Nr. 5 (47).
35. **Vileita A.** Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4) // Justitia. 2003, Nr. 6 (48).
36. **Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V. ir kt.** Civilinė teisė. Kaunas: Vijusta, 1997.

37. **Elliot C., Quinn F.** Contract Law. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2007.
38. **Richards P.** Law of Contract. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2006.
39. **Samuel G.** Sourcebook on obligations and legal remedies. London: Cavendish Publishing Limited, 2000.
40. **Steven H. Gifis.** Law Dictionary. Fourth Edition. New York: Barron's Educational Series, 1996.
41. **Дзегорайтис А.** К вопросу об односторонних сделках в советском гражданском праве // Вильнюс: Право, 1978. Т. 14.

Teismų praktika:

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje L. Balnienė v. A. Balnys ir kt., Nr. 3K-3-126/1999, kategorija 42.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje A. Lukošienė ir kt. v. B. Šiaulienė ir kt., Nr.3K-3-343/1999, kategorija 42.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje T. Celovalnikova ir kt. v. N. Bakauskienė ir kt., Nr. 3K-3-956/1999, kategorija 36.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje A. Rimkevičius v. R. Rimkevičienė ir k, Nr. 3K-3-509/200, kategorija 42.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje E. Jonaitienė v. T. Šakinienė, Nr. 3K-3-7/2001, 25.8.2; 30.6.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje E. Kantauskas v. V. Vilkinas, Nr. 3K-3-221/2001, kategorija 39.3, 39.6.2.2, 94.3.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje E. Vidikienė v. L. Danilevičius, Nr. 3K-3-389/2002, kategorija 30.4.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. konsultacija „Dėl kai kurių Civilinio proceso normų taikymo“ // Nr. A3-78. 2002 m. rugsėjo 19 d.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje A. Laurikietis v. AB „Šiaulių dujotiekio statyba“, Nr. 3K-3-214/2003, kategorija 15.2.2.6; 15.2.2.7; 16.3.1.2.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje B. Lukoševičienė v. Vilniaus apskrities Imi Ukmergės skyrius, Nr. 3K-3-14/2004, kategorija 30.1; 30.4.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje E. V. v. J. V., G. S., Nr. 3K-3-152/2006, kategorija 121.19.2; 21.5.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. A. v. AB bankas „Hansabankas“, Nr. 3K-3-256/2006, kategorija 21.4.2.3; 24.1; 26.2; 30.9.2; 32.5.1; 75.8.; 114.11.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje G. M. B. v. J. M., Nr. 3K-3-309/2006, kategorija 30.9.1; 34.5; 38.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. Alytaus apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-612/2006, kategorija 11.5.2, 14.4.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. B.R. Į „Gamybinis susivienijimas „Beloruskalij“, Nr. 3K-3-624/2006, kategorija 35.4; 40.2; 99.5.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Astrum Magnificum“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, TŪB „Mitnijos investicija“, Nr. 3K-3-677/2006, kategorija 69.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų skyriaus kolegijos 2007 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje A. Škyrio TŪB „Be priekaištų“ v. UAB „Molesta“, Nr. 3K-3-17/2007, kategorija 52.3.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. M. M., Nr. 3K-3-8/2007, kategorija 22.3.1.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Z. S. v. V. S., Nr. 3K-3-98/2007, kategorija 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje V. G. v. L. G., Utenos apskrities Imi, notarė R.B., Nr.3K-3-186/2007, kategorija 34.5; 114.8.2; 128.2.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje J. T. v. D. Č., B. G., Nr. 3K-3-287/2007, kategorija 34.3; 34.4.8; 128.12.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. G. D., AB „Panevėžio keliai“, Nr. 3K-3-176/2007, kategorija 22.3.4.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje J.B. v. G.R., Nr. 3K-7-216/2007, kategorija 22.3.1.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje M. T. v. P. L., R. A., A. R., Vilniaus apskrities VMI Širvintų skyrius, Nr. 3K-3-420/2007, kategorija 34.5.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje G.M v. J.M. , Nr. 3K-3-473/2007, kategorija 34.4.10.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje E. P. v. BUAB „Macionas“, AB Ūkio bankas, Klaipėdos miesto 1-ojo notarų biuro notarė A. K., Nr. 3K-3-474, kategorija 22.3.1.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 28 d. nutarties civilinėje byloje K. G. M. v. UAB „Projektų grupė“, Nr. 3K-3-538/2007, kategorija 35.2; 35.3.5; 35.4.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje J. Ž. v. S. Ž., Vilniaus apskrities VMI, Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus rajono 1-asis notarų biuras, Nr. 3K-3-391/2008, kategorija 34.5.
70. Teismų praktikos už 2009 m. birželio mėn. aktualijos.

[http://www.lai.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/2009%20birzelis%20\(S\).doc](http://www.lai.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/2009%20birzelis%20(S).doc);

prisijungimo laikas: 2009-09-01.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: vienašalis sandoris, prievolinių santykių atsiradimo prielaida, prievolinių santykių atsiradimo pagrindas, sandorio sudarytojas, sandorio adresatas, sandorio įtakos apimtis, sandorio atsisakymas, retrospektyvumas, prievolinių santykių kilimo sąlygos.

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamas vienašalis sandoris kaip prievolinių santykių atsiradimo prielaida. Darbas pradedamas vienašalio sandorio sąvokos analize, bendrųjų bruožų atskleidimu ir jo reikšmingumo pagrindimu. Nuosekliai nagrinėjami būtini sandorio elementai: subjektai, valia, valios išraiška, turinys ir forma. Išskiriami, būtent, vienašalio sandorio elementams būdingi ypatumai. Taip pat autorė atskleidžia, kad vienašalis sandoris gali būti pirminiu prievolinių santykių atsiradimo pagrindu arba tik papildomu juridiniu faktu jau esamuose teisiniuose santykiuose. Antrame skyriuje autorė nagrinėja prievolinių santykių kilimo sąlygas pagal tokį sandorį. Šiame skyriuje išskiriamos dvi vienašalių sandorių grupės: vienašaliai sandoriai, kurie skirti juos sudarantiems asmenims ir tie, kurie adresuojami kitiems asmenims. Autorė analizuoja kiekvieno jų ypatumus ir prievolinių santykių kilimo sąlygas. Taip pat nagrinėjamas įstatyme numatytas teisinių padarinių kilimas pagal vienašalį sandorį ir privalomas vienašalio sandorio sudarymas. Trečiasis šio magistro baigiamojo darbo skyrius yra skirtas vienašalio sandorio įtakos apimtys analizei. Išskiriami sandoriai, kurie įtakoja tik vieną sandorio šalį ir tie, kurie įtakoja abi šalis. Taip pat analizuojama, kaip teisių ir pareigų pagal tokius sandorius atsiranda tretiesiems asmenims. Šiame skyriuje taip pat aptariama vienašalio sandorio atsisakymo teisė ir jos įgyvendinimo sudėtingumas, priklausantis nuo jo įtakos apimtys sandorio šalims ir tretiesiems asmenims.

SUMMARY

Keywords: unilateral legal transaction, cause of the obligation, former of the legal transaction, addressee of the legal transaction, influence of the legal transaction, rejection of the legal transaction, retrospective, conditions of occurrence of the obligations.

Authoress of this master's final thesis analyse unilateral legal transaction as the cause of the obligations. The thesis begins with analysis of the concept, common features and substantiation of the importance. Authoress coherently analyse essential elements of the legal transaction: subjects, will, expression of will, content and legal form. The elements of unilateral legal transaction are emphasized. Authoress reveals that unilateral legal transaction can be the prime assumption of the obligations or it can be only collateral fact in the legal relations. The conditions of occurrence of the obligations under unilateral legal transaction are researched in the second chapter. Two groups of legal transactions are separated: unilateral legal transactions that are intended to the formers and those, which are addressed to the other persons. The occurrence of the obligations indicated in the legal acts and obligatory formation of the unilateral legal transaction are analyzed as well. The third chapter is about the size of influence of the unilateral legal transaction. There are contracts which bring influence only to the one part of the contract and those, which bring influence to the both sides. Authoress analyse how rights and obligations can arise to the third persons under unilateral legal transaction. The right of rejection of the unilateral legal transaction is disputed as well. The implementation of this right depends on the size of influence to the sides of the contract and to the third persons.